

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Rozvod a jeho vliv na dítě

Divorce and its Influence on the Child

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Autor:

Mgr. Jana Poláčková

Vendula Habová

Praha 2019

Ráda bych zde poděkovala své vedoucí práce Mgr. Janě Poláčkové, za ochotu, trpělivost a cenné rady při zpracovávání práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a příteli za psychickou podporu. A v neposlední řadě svým blízkým za ochotu svěřit se se svými vzpomínkami, zkušenostmi a názory.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „*Rozvod a jeho vliv na dítě*“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Vendula Habová

Anotace

Moje bakalářská práce se zabývá tématem rodiny, manželství, jejího rozpadu a následného rozvodu rodičů. Zkoumá, jakou zkušenost mají děti z rozvodu rodičů. Jaké dlouhodobé následky si s sebou nesou z rozvodu rodičů. Teoretická část je rozdělena na čtyři části – rodina a manželství, rozvod, situace po rozvodu a výživné.

Praktická část se věnuje šesti respondentům, se kterými jsem dělala rozhovor. Jejich odpovědi jsou zpracovány v případových studiích a následně analyzovány. Cílem práce bylo zjistit, jak se děti vyrovnávají s následky rozvodu rodičů. Snažila jsem se vcítit do dětí, které rozvod rodičů zažily a pochopit, jak celou situaci vnímaly.

Annotation

My bachelor's thesis concerns with the concept of family and marriage, its break –up and the resulting divorce of parents. It investigates children's experiences of divorce and its long-term impact on them. Theoretical part is divided into four pieces – family and marriage, divorce, the situation immediately after divorce and alimony.

Practical part pays attention to six respondents who I interviewed. Their answers are then elaborated to case study and analyzed. The aim of this piece of work was to find out how children who have experience with divorce can deal with it and how they cope with it.

Klíčová slova

Dítě, funkce rodiny, konflikty v rodině, manželství, partnerství, rodiče, rodina, rozchod, rozvod, vliv rozvodu, výživné

Keywords

Child, functions of family, conflicts in the family, marriage, partnership, parents, family, separation, divorce, the impact of the divorce, alimony

Obsah

Obsah	5
Úvod.....	7
<i>Teoretická část</i>	9
1. Rodina	9
1.1. Typy rodin.....	10
1.2. Funkce rodiny	11
1.3. Role matky	11
1.4. Role otce	12
1.5. Uzavření manželství.....	12
1.6. Nesezdání rodiče	13
2. Rozvod	14
2.1. Statistika rozvodovosti v České republice	15
2.2. Nejčastější důvody rozvodu	15
2.3. Druhy rozvodu	17
2.4. Možné reakce dětí na rozvod	18
3. Situace po rozvodu	22
3.2. Střídavá péče o dítě	23
3.3. Společná péče o dítě.....	23
3.4. Svěření do péče jiné osoby.....	23
4. Vyživovací povinnost	24
<i>Praktická část</i>	26
1. Cíl výzkumu	26
2. Charakteristika zkoumaného vzorku	26
3. Případová studie/ kazuistika jako výzkumná metoda	27
4. Formulace výzkumných otázek	28
5. Způsob provedení výzkumu – sběr dat	28
6. Metoda vyhodnocení dat	28
7. Kazuistiky	30
7.1. Kazuistika č. 1 – Isabela.....	30
7.2. Kazuistika č. 2 – Nina	33
7.3. Kazuistika č. 3 – Michaela	35
7.4. Kazuistika č. 4 – Ester.....	37
7.5. Kazuistika č. 5 – Jan.....	39

7.6. Kazuistika č. 6 – Vojtěch	41
8. Zhodnocení případových studií.....	44
9. Výsledky výzkumu a jejich interpretace	47
10. Diskuse	52
Závěr	53
Seznam použité literatury	54
Seznam příloh	56

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je *Rozvod a jeho vliv na dítě*. Při formulování tématu pro bakalářskou práci pro mě bylo obtížné najít přesný název, který by vyjádřil téma, kterému se chci věnovat. Při psaní práce jsem si uvědomila, že nejde ani tak o vliv na dítě, který by byl velmi složitý na rozbor a zkoumání, nýbrž o vyrovnání se s následky rozvodu rodičů, možné reakce dětí na rozvod rodičů a následný dosavadní život, popř. o přenesení některých prvků chování rodičů do psychiky i chování jejich dětí.

Každým rokem v naší zemi roste rozvodovost. V dnešní době se rozvádí téměř každé druhé manželství, což je všeobecně známý fakt. Láska, blízkost a pochopení náhle vyprchá a změni se ve zlobu a nenávist. Není ani výjimkou to, že se vztahy rozpadají po prvních konfliktech, partneři si nerozumí a hledají si jiné partnery, tudíž podvádějí partnery současné. Nebo může nastat situace, kdy partneři jsou již unaveni z neustálého hledání různých způsobů, jak vztah zachránit a každý další neúspěch je vyčerpává víc a víc. Pokud v manželství nefigurují děti, je rozvod záležitostí týkající se hlavně majetku. Manželství s dětmi však nese mnohem více povinností, pokud dojde až k rozvodu. Hádky, konflikty a neshody manželů jsou dnes běžnou záležitostí, manželé však nesmí dopustit, aby se staly záležitostí rutinní či každodenní. Mnohem častěji se stává, že manželé jsou tolik naplněni svou zlobou a nenávistí, že si ani neuvědomují, že rozvod se nedotýká jen jich, ale jsou to právě děti, kterých se dotýká rozvod nejvíce. Není to jen tím, že by byly tak bezbranné, ale většinou tím, že celou situaci nechápou a hledají viníka. Z nepochopení poté pramení to, že se chtějí rodičům připomenout. Říct jim, že ony jsou tady a potřebují jejich pozornost. Ztrácí tím pocit bezpečí a spokojeného domova. Rodič to vše vnímá jako pocit bezmocnosti, kdy na něj vše padá. Obvykle se mu ke všem těm konfliktům, hádkám a neshodám začnou sypat pracovní záležitosti, nestíhá uzávěrky, dělá větší a větší chyby a do toho začne ještě dítě zlobit a jsou s ním problémy. Mezi projevy, které dítě může po rozvodu získat, patří zhoršení v chování i ve škole (časté útěky, školní neprospěch, zhoršené známky z chování, drobné krádeže, vandalismus, nedovolené pití alkoholu a kouření apod.), psychosomatické potíže, zamlklost či izolovanost, lhostejnost nebo naopak příliš velká iniciativa. Tím jsem právě shrnula projevy krátkodobé. V mé práci bych se však ráda zaměřila na dlouhodobé projevy u dětí po rozvodu, které se projeví až v jejich dospívání či dospělosti. Těmto projevům se věnuje praktická část mé práce.

V praktické části bakalářské práce, která je zároveň výzkumem, jsou pomocí případových studií rozebrány životy šesti lidí v mém okolí. Případovým studiím předcházelo

šest polo-strukturovaných rozhovorů, které byly dále zhodnoceny a následně analyzovány pomocí tematické analýzy s prvky diskurzivní analýzy sledující i neverbální projevy. Hlavním kritériem výběru respondentů bylo, že všichni prožili rozvod rodičů. Respondenti se skládají ze 4 žen a 2 mužů ve věku kolem 24 – 27 let. Tato doba pro ně nebyla dobou jednoduchou, ačkoliv se o to někteří z rodičů nebo prarodičů snažili. Tímto výzkumem jsem chtěla zjistit, jak u nich v rodině rozvod probíhal, jestli se u jejich rodičů našly nějaké prvky psychopatologického chování, jak rozvod prožívali, jaký měl rozvod dopad na ekonomickou situaci uvnitř rodiny a jestli si nesou nějaké prvky rozvodu v sobě dodnes a tedy i po celý život. Zajímalo mě také, jaké mají vztahy dnes, ať už s rodiči, prarodiči a sourozenci a to buď vlastními, nebo nevlastními.

Rodiče by si také měli uvědomit, že *„dítěti nezpůsobuje problémy samotný rozvod, nýbrž způsob, jakým rodiče reagují na chování dítěte, a také kvalita rodičovství.“*¹

¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007, s. 18.

Teoretická část

1. Rodina

Z obecného hlediska je rodina malá, primární skupina, do které se dítě narodí. Členové rodiny jsou spolu spjati pevnými příbuzenskými vztahy, které vznikají manželstvím, příbuzenstvím nebo adopcí. Jejich vztahy jsou neformální, založené na emocionalitě. Protože v rodině najdeme tyto neformální vztahy, můžeme být přirození a měli bychom být přijímání takoví, jací doopravdy jsme. Rodina spolu sdílí domácnost, tzv. žije pod jednou střechou. Členové rodiny spolu spolupracují a navzájem se řádně starají o výchovu a výživu svých dětí. Hlavním úkolem této skupiny je reprodukce, tedy zachování rodu. Rodina by měla dítěti poskytovat lásku, péči a pocit bezpečí. Protože dítě je od narození bezbranné a postupně se učí a vyvíjí, má rodina úkol vytvářet pro dítě zázemí, být mu oporou, dávat mu možnost mít se kam vrátet. Toto zázemí slouží k tomu, aby dítě prožilo šťastné dětství, mládí i dospívání a mělo vždy touhu se do rodiny vrátet, být k rodičům upřímné, dávat jim najevo svoji lásku a nikdy nezískat pocit osamělosti. Jedná se o skupinu, která má v rámci socializace na dítě největší vliv, je totiž jejím vzorem. Dítě se od dětství s rodinou ztotožňuje a napodobuje ji, např. při různých hrách si dítě hraje na šťastnou rodinu (mámu, tátu a děti). Může se stát, že v životě poté hledá a navazuje podobné vztahy, jaké byly ve vlastní rodině a jaké prožil v dětství.

Definovat rodinu je velmi složité. Jednak ji můžeme definovat z různých hledisek vyplývajících z oborů pedagogiky, psychologie, sociologie, práva, atd. Pokud ale vezmeme v úvahu, že se budeme dále zabývat pouze psychologickým hlediskem, liší se definice nadále přístupem zkoumání a i názorem jednotlivých autorů. Dále však nesmíme zapomenout na fakt, že v dnešní době výrazně stoupá počet rodičů, kteří nevstupují do manželského svazku. Uvedu proto několik definic pojmu rodiny z různých hledisek.

Psychologický slovník definuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“² Sociologický slovník se zaměřuje na rodinu z širšího hlediska s ohledem na společnost. Podle něj je „*rodina obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními*

² HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 512.

funkcemi je reprodukce potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“³

Matoušek pojednává o tom, že „rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukuje člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouto solidarity.“⁴

Dle definice J. Langmeiera a M. Kňourkové je „rodina institucionalizovaná asociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů opačného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí.“⁵

1.1. Typy rodin

Při dělení dle velikosti základní rodinu tzv. jádrovou tvoří dvě generace a to rodiče a jejich děti. Na ní navazuje rodina rozšířená, která kromě těchto dvou generací zahrnuje příbuzné jako babičky a dědečky, tety a strýce, sestřenice a bratrance. Pokud bychom chtěli rodinu rozdělit dle struktury, rozlišujeme rodinu úplnou a neúplnou. Rodina úplná se skládá ze všech členů rodiny, žádný z nich v ní nechybí. Rodinu neúplnou lze charakterizovat jako rodinu postrádající jednoho rodiče. Veškerá výchova a péče směřuje od jednoho rodiče, který se stará o nezaopatřené dítě.

Podle Krause se rodina nukleární, též někdy nazývaná rodina jaderná, skládá z rodičů nebo jednoho rodiče a jejich (jeho) dětmi. Do rodiny rozšířené spadají i další blízcí příbuzní, jako jsou: prarodiče, tety a strýcové a jejich děti. Takovou rodinu nazývá jako velkou. Dále se zaměřuje na rodinu z pohledu dítěte, což je rodina, ve které dítě vyrůstá a tu nazývá orientační. Následuje rodina, kterou zakládá přímo dítě a ta se nazývá rodina prokreační.⁶

³ PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 940.

⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 11.

⁵ LANGMEIER, J., KŇOURKOVÁ, M. *Psychologie: určeno pro posl. fak. dětského lék. Úvod do obecné a sociální psychologie*. Část 1. 1984, s. 62.

⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, s. 80.

1.2. Funkce rodiny

Rodina je v životě jedince velmi důležitou součástí. Formuje jeho osobnost, a pokud funguje tak, jak má, zajišťuje jeho potřeby a usnadňuje mu start do života. „*Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní našel oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachoval svou osobní odlišnost.*“⁷ Funkční rodina je považována za jeden ze základních předpokladů zdárného vývoje dítěte.⁸

Mezi nejdůležitější funkce rodiny patří:

- Biologicko-reprodukční funkce předpokládá rozmnožování osob a pokračování rodu, tedy další generace. Tato funkce je také velmi důležitá pro společnost.
- Ekonomicko-zabezpečovací funkce byla dříve velmi důležitou funkcí rodiny, dnes již existuje propracovaný systém sociálního zabezpečení a podpor. Jedná se o zabezpečení rodiny po stránce ekonomické.
- Socializačně-výchovná funkce je funkce, která má na starost to, že dítě je rodinou socializováno vzhledem k tomu, že rodina je první skupina, do které se dítě narodí. Má za úkol dítě vychovávat, být mu dobrým vzorem, poskytovat mu oporu a zázemí, zajistit mu kvalitní péči, vyhovět jeho potřebám a rozvíjet jeho schopnosti.
- Emocionální funkce je funkce, která má nezastupitelnou roli. Citové vazby a silné citové pouto by nemělo chybět v každé fungující rodině.
- Ochranná funkce je funkcí doplňkovou, která by mohla spadat pod socializačně - výchovnou funkci. Zahrnuje především ochranu a dohled nad bezbranným dítětem a to především rodiči, prarodiči nebo dalšími blízkými příbuznými, popř. osoby, která má dítě v péči.

1.3. Role matky

Na rozdíl od otce je matka s dítětem spojena už od začátku jeho vývoje. Existují ženy, které po narození dítě přijmou a některé nikoliv. Akt přijetí dítěte matkou je velmi důležitý. Matka musí dítě přijmout i s jeho vlastnostmi, temperamentem a charakterem. Dalším

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 83.

⁸ PAVLÁT, J. *Děti po rozvodu svých rodičů*: Souhrn anglofonních a našich prací. Československá psychologie. 2012, LVI(3), s. 221.

krokem k jejich harmonickému vztahu je láska. Láska je spojená s přijetím dítěte a projevuje se tak, že dítě něco vykoná a matka na to reaguje. Dalším prvkem v jejich vztahu je jistota. Dítě si musí být jisté, že na matku se může spolehnout. Dále také, že její zákaz platí, stejně jako její dovolení. Do jejich vztahu patří také ochrana a komunikace. Matka dítě chrání před možnými riziky a komunikuje s ním otevřeně. Matka by měla být dítěti příkladem, neboť ono samo si odnáší roli ženy jako model do svého života.⁹

1.4. Role otce

Otec netráví tolik času s dítětem jako matka, ale je také velmi důležité, aby si s dítětem vytvořil pouto. To, co může otec nejvíce dítěti darovat je svůj čas. Měl by si s ním hrát, připravovat věci do školy, vyprávět mu o svém dětství, apod. Důležitý je čas, který spolu tráví aktivně i pasivně. Dítě se učí nápodobou, tudíž vnímá, jak otec reaguje na něj, matku či ostatní osoby. V jejich vztahu je důležitá ochrana a láska. Otec dítě chrání a má ho rád stejně jako matka. Role otce je také přenesena do života dítěte. Dítě si všímá, jak se otec chová k matce a takto se poté chová v budoucnu samo ke své partnerce nebo partnerovi. V neposlední řadě je otec podporou a oporou rodiny, především matky. Má budovat vztahy mezi dítětem, matkou, jím samotným a ostatními členy širší rodiny.¹⁰

Uzavření manželství

Podle zákona č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, „*Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství. Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků.*“¹¹

⁹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2010, s. 17-18.

¹⁰ Tamtéž, s. 20-21.

¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 656, odst. 1-2

1.5. Nesezdaní rodiče

V této kapitole se budu věnovat nesezdaným rodičům, „*přičemž tím myslím vztah muže a ženy, kteří spolu žijí, vedou společnou domácnost a případně se stanou rodiči.*“¹² Zatímco zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, obsahuje část týkající se rodinného práva, např. manželství, povinnosti a práva manželů, majetkové právo manželů, zánik manželství, příbuzenství, poměry mezi rodiči a dítětem, apod., nesezdané partnerství v zákoně nenajdeme. Některé situace však nesou rozdíly, např. určení otcovství. Pokud se v manželství narodí dítě, je za otce automaticky považován manžel a je zapsán do rodného listu dítěte. V případě nesezdaných rodičů, kteří se dohodli, lze podat prohlášení matky a jejího partnera před příslušným matričním úřadem.¹³ Z pohledu práva v České republice jsou nesezdaní partneři povinni pečovat o své nezletilé děti stejně jako rodiče sezdání. Dětem narozených v nesezdaných vztazích náleží stejná práva a povinnosti jako dětem narozených v manželství a to jak v osobní sféře či záležitostech týkajících se majetku rodiny. Náleží jim stejné právo na péči a výchovu od obou rodičů, výživné, dědictví, apod.

Žijeme v době, kdy stále více přibývá rodičů, kteří nejsou sezdáni. Podívám-li se kolem sebe mezi své přátele, napočítala bych na prstech obou rukou všechny ty, kteří si děti pořídili a o svatbě uvažují jako o zbytečném papíru a vyhazování peněz. Stejný názor zastávají však i ti, kteří o dětech zatím uvažují jen v rámci představ a vzdálenější budoucnosti. Dnešní doba toleruje žít tzv. „život na psí knížku“ nebo „život na hromádce“. Pro děti je mnohdy obtížné pochopit, proč se rodiče nejmenují stejně, když u rodičů jejich spolužáků tomu tak je. Tato situace nastává, pokud jsou rodiče sezdáni a nechávají si z různých důvodů své příjmení nebo pokud se rozhodnou žít život bez uzavření manželství. V případě neshod, hádek a konfliktů je potřeba, aby nesezdaní partneři brali ohled na to, že pokud jsou ve vztahu děti, ať už ze strany muže, ženy nebo obou dohromady, je vliv na dítě stejný, jako kdyby byli sezdáni. Je tedy důležité si uvědomit, že držení nefunkčního vztahu a rozchod dvou partnerů se rovná rozvodu páru spojeného manželským svazkem. Děti neřeší, jestli jsou rodiče sezdáni, pro ně je rodina máma, táta a sourozenci, bez ohledu na právní záležitosti.

¹² TOMEŠOVÁ, JUDr. Jana. Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství: Občanské právo. Právní prostor [online]. Advokáti Písek, 31.7.2015 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>

¹³ Tamtéž

2. Rozvod

Dle zákona č. 89/2012 Sb., Nového občanského zákoníku, může být manželství rozvedeno jen tehdy, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.¹⁴ Veškeré rozvodové řízení v sobě nese stránku právní, ekonomickou a osobní. Rozvodem vždy končí jedna etapa života daného člověka a tím způsobuje zátěž, která se podle odborníků zabývajících se touto problematikou odhaduje na dobu mezi dvěma až pěti lety. Rozvod je vždy ztráta a to na straně obou rodičů, dětí i rodin.

*Rozvod je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, administrativním řešením v procesu rozvratu manželství poté, co selhaly všechny ostatní cesty k vyřešení problémů, které se v rodině postupně objevily.*¹⁵ Cílem je, aby se touto cestou vyřešily všechny spory, které se v manželství vyřešit nedokázaly.

Z teoretického hlediska je správné hovořit o třech stádiích:

- Manželský (rodinný) nesoulad – Nastává tehdy, kdy manželé nedokáží najít společné kompromisy, často mají na situace odlišné názory, nedokáží spolu řešit běžné denní záležitosti, u malého procenta případů následuje manželský (rodinný) rozvrat.
- Manželský (rodinný) rozvrat – Manželství je již v takové fázi, kdy se přestávají plnit funkce rodiny, do nichž spadají emoce, ekonomika a výchova. Tato fáze z hlediska délky může být dočasná nebo dlouhodobá. Podle toho v jaké fázi se nachází, může dojít až na rozvod.
- Rozvod – Rozvod je akt, který definitivně ukončí manželský svazek dvou lidí. Spadá do oblasti rodinného práva, ale přesahuje i do dalších oblastí. Bývá považován za negativní životní zkušenost u řady lidí. Nese v sobě spoustu sociálních důsledků, např. narušení funkcí rodiny či výchovy dětí.¹⁶

¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 755, odst. 1.

¹⁵ MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH, *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, s. 31.

¹⁶ MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče, Praha: Grada, 2002. s. 39.

2.1. Statistika rozvodovosti v České republice

Dle Českého statistického úřadu v období 2005-2010 rozvodovost stagnovala na úrovni 47-50%. K historickému maximu 50% rozvodovosti došlo v roce 2010 a následně po něm začala rozvodovost klesat. Nejen rozvodovost klesá, klesá také počet lidí, kteří se rozhodnou vstoupit do svazku manželského. Postupně roste doba trvání průměrného manželství. Zatímco v roce 2003 trvalo průměrné manželství 11 let, v roce 2017 trvá již 13,2 roku. Počet rozvodů mladých lidí také ubývá, ale děje se tak proto, že mladí lidé se nehrnou do manželského svazku a tento krok oddalují. U těch, kteří se k tomuto kroku odhodlají, dochází k nejvyšší rozvodovosti kolem věku 20-24 let.¹⁷ Následující tabulka vypovídá o statistice rozvodovosti v České republice z let 1980-2017.

Tabulka č. 1 – *Statistika rozvodovosti v ČR v letech 1980 - 2017*

Rok	Počet sňatků	Počet rozvodů	Rozvodovost v %	Průměrná délka trvání manželství při rozvodu v daných letech
1980	78 343	27 218	30,7%	10,1 let
1990	90 953	32 055	38%	10,1 let
2000	55 321	29 704	41,4%	11 let
2005	51 829	31 288	47,3%	12,2 let
2010	46 746	30 783	50%	12,7 let
2011	45 137	28 113	46,2%	12,9 let
2012	45 206	26 402	44,5%	12,8 let
2013	43 499	27 895	47,8%	13 let
2014	45 575	26 764	46,7%	13,1 let
2015	48 191	26 083	47,8%	13 let
2016	50 768	24 996	45,2%	13,1 let
2017	52 567	25 755	45,2%	13,2 let

(dostupné z: www.czso.cz)

2.2. Nejčastější důvody rozvodu

Partneři v dnešní době vstupují do manželství s tím, že to nemusí být na dlouho. Sňatek již dávno není závazkem na celý život, nýbrž dosavadním řešením na pár let. V této kapitole

¹⁷ ŠTYGLEROVÁ, T., M. NĚMEČKOVÁ. Spolu, s dětmi, ale bez oddacího listu. *STATISTIKA&MY: Měsíčník ČSÚ* [online]. 2015(01), 22 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2015/01/18041501.pdf>

shrnu nejčastější důvody partnerských konfliktů, které mohou vést přes rodinný rozvrat až k rozvodu. Jako první důvod rozvratu manželství z mého pohledu je výběr partnera. Pokud si vybereme partnera, který nemá alespoň nějaké shodné zájmy a i odlišné názory na trávení volného času, je to vždy průšvih. Ale nejde jen o to, jde také o to, co si přinesl v podobě zkušeností a výchovy z rodiny. Partnera již nepředěláme, jak se říká: „Starého psa, novým kouskům nenaučíš.“ Přináší-li si z rodiny jiný pohled na rozdělení povinností v domácnosti, tak přestože v jeho očích je to normální, my se s tím však nikdy nesmíříme a stále více a více budou vznikat konflikty právě z těchto důvodů. K výběru partnera spadají i jeho návyky na hospodaření s finanční hotovostí. Nemá-li partner zdravý vztah k penězům a je schopný týden do výplaty nemít na účtu ani korunu, je určitě něco špatně a může to také pramenit k velkým partnerským neshodám. Nesmím také opomenout jeho charakterové vlastnosti, které na začátku vztahu můžeme přehlížet a ony se poté objeví.

Dalším důvodem je oblast komunikace, která hraje v partnerských vztazích nezastupitelnou roli. Pokud ve vztahu komunikace vážne, začne se tvořit mezi partnery velký rozestup, který více a více od sebe partnery odděluje. Důvodů proč komunikace vážne, může být mnoho. Např. manžel si najde milenku a přestává své ženě rozumět. Je stále v napětí, jestli to manželka zjistí, neví na jakou stranu se přiklonit a neumí se rozhodnout ani pro jednu. Manželka cítí, že je něco špatně, ale zatím neví přesně co. Začne manželovi vyčítat, že je odtažitý, nesoustředěný, má jiné zájmy a aktivity a netráví s ní tolik času. Během pár týdnů se situace vyhroť natolik, že hádky jsou již na denním pořádku. *Manželé se k sobě přestanou chovat vlídně, brát na sebe ohledy a vážit si jeden druhého. Manželství ztratí vřelost, blízkost a vzájemné sdílení. Zanedlouho již není naděje na zlepšení a je na čase vyhledat pomoc – nebo se rozejít.*¹⁸

Dalšími důvody rozvodu mohou být patologické jevy projevené u jednoho či obou z partnerů (závislosti, poruchy chování, násilí, aj.), neschopnost jednoho z partnerů mít dítě, rozdílné názory na výchovu dětí společných i nevlastních, přílišná kontrola jednoho z partnerů až nesnesitelná žárlivost, nefunkčnost po intimní stránce vztahu, nedostatečná tolerance, atd.

Dle ČSÚ z roku 2017 vyplývá, že nejčastějším důvodem rozvodu byla rozdílnost povah, názorů a zájmu, která se objevila u 14 964 případů rozvodu. Následně u 6 875 případů soud nezjistil příčinu zavinění, 2 346 případů bylo zařazeno do kategorie ostatní příčiny.

¹⁸ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004., s. 20.

Následují příčiny rozvratu manželství: nevěra, zastoupena 687 případy; nezájem o rodinu (včetně opouštění soužití) 334 případů; alkoholismus 317 případů a zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin 126 případů. Všechny informace se týkají příčiny rozvratu manželství ze strany muže.¹⁹

2.3. Druhy rozvodu

- a) Nesporný rozvod je jedním z nejrychlejší a velmi moderním způsobem ukončení manželství, jedná se totiž o dohodu obou stran. V praxi to funguje tak, že jeden z manželů podá návrh a druhý se k němu připojí. Soud nezkontroluje důvody rozvodu, a pokud jsou splněny tyto body, manželství bude rozvedeno:

1. Jejich manželství trvalo alespoň jeden rok a manželé spolu nežijí
2. Jsou-li rodiče nezletilého dítěte, tudíž bez nabytí svéprávnosti, mají schválenou dohodu soudem o úpravě poměru po rozvodu u tohoto dítěte
3. Obě strany s rozvodem souhlasí
4. Majetkové poměry jsou upraveny ke spokojenosti obou stran, každý již má svoji střechu nad hlavou a případná vyživovací povinnost je také řádně dohodnuta. Vše je stvrzeno úředně ověřenými podpisy.²⁰

- a) Sporný rozvod nastává, pokud se rodiče nedokáží dohodnout, tudíž není možný nesporný rozvod. Tento druh rozvodu je velmi náročný z hlediska času a také financí. Hlavním znakem tohoto procesu je dokazování. Před soudem se ve většině případů objevuje tzv. praní špinavého prádla a tzv. tvrzení proti tvrzení. U sporného rozvodu soud zkoumá příčiny rozvratu manželství (např. nevěra jednoho z manželů, alkoholismus či jiné patologické jevy) a hledá důkazy k prokázání tvrzení jedné nebo druhé strany. Úkolem soudu je nutné prokázat, že manželství je již hluboce a trvale rozvráceno a již nelze očekávat obnovení manželství. Tento proces není lehký pro nikoho, stává se, že je do něj zapletena i širší část rodiny a přátel.

¹⁹ Rozvody podle příčiny rozvratu manželství: *Divorces: by cause of marriage breakdown* [online]. Praha: ČSÚ, 2017, [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61566220/13006718rc10.pdf/be4b4001-6056-49d2-b05b-5ddef12a85c7?version=1.0>

²⁰ Chci se rozvést: Justice.cz, Katalog životních situací [online]. Ministerstvo spravedlnosti [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/chci-se-rozvest>

- b) Tzv. ztížený existuje jako jediný druh rozvodu, kdy se soud snaží dovést manžele k tomu, aby se manželství pokusili obnovit. Jedná tak v případě, kdy jeden z manželů se rozvádět nechce, rozvod nezapříčinil, utrpěl rozvodem zvlášť závažnou újmu a současně jsou zde mimořádné okolnosti, které jsou kladem pro zachování manželství (např. péče o postižené nezaopatřené dítě, nemoc, úraz, matka na mateřské dovolené, aj). V ČR však není absolutní zákaz rozvodu, tudíž pokud manželé spolu nežijí déle než tři roky a splňují podmínky sporného rozvodu, jsou řádně rozvedeni.

2.4. Možné reakce dětí na rozvod

Rodiče se mnohdy mylně domnívají, že když dítě nebrečí, nestrhává na sebe pozornost v podobě dramatických scén, neprojevuje nijak svůj zármutek nebo smutek, tak se ho vlastně rozvod nijak nedotkl.²¹ Opak je ale pravdou, dítě si v sobě může nést prvky ze špatné zkušenosti z rozvodu celý život a neustále s nimi bojovat. Nejedná se totiž o dopady na dítě, které by se ukazovaly ihned po rozvodu, nýbrž o mechanismy, které se ukazují a odkrývají postupně ve vybraném chování dítěte, v mnohem pozdějším věku. Např. mladé dívky a muži vstupují předčasně do manželských svazků právě proto, že jejich matka se také vdávala ve věku, kdy dosáhla zletilosti.²²

Pokud se rodiče nedokáží v klidu domluvit, dítě je svědkem neustálých konfliktů a bojů mezi nimi, jistě se to na něm projeví. Reakce dítěte na rozvod se nemusí projevit bezprostředně ihned po rozvodu rodičů, ale může v dítěti tzv. zrát a objevit se až třeba v období adolescence nebo na začátku mladé či střední dospělosti.

Ačkoliv jsou reakce dětí na rozvodu různé, je důležité, aby rodiče byli na tyto reakce připraveni nebo alespoň částečně připraveni. *Podle Teybera za jejich hlavní projevy můžeme považovat strach z odloučení, snahu sblížit rozcházející se rodiče a prožívání odpovědnosti či viny za rozvod rodičů.*²³

- Strach z odloučení – Pro rodiče je netěžší pokud se dostanou do této fáze si uvědomit, že dítě, které má strach z odloučení, nezlobí. Jde o reakci na současnou situaci

²¹ MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči. Jinočany, 1992, s. 4.

²² MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. s. 42-43.

²³ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007, s. 30-61.

v rodině, která může vést až k úzkostem dítěte. Dítě postupně ztrácí pocit bezpečí poklidného doma, odchází mu jeden z rodičů a má strach, že odejde i ten druhý. Strach z odloučení se může projevovat: nočním pomočováním, citovou závislostí, strachem z komunikace s vrstevníky, zhoršením školního prospěchu a chování, apod. Je také důležité si uvědomit, že malé dítě nechápe čas tak, jako my dospělí. Proto pro něj pojem „tatínek přijde za pár dní“ neznamena totéž, co pro nás.²⁴

- Snaha sblížit rozcházející rodiče – Ve většině případů děti nechtějí, aby se rodiče rozváděli. Chtějí mít šťastnou, spokojenou rodinu a především úplnou rodinu. Při této reakci dítěte na rozvod je důležité, aby rodiče dítěti nedávali plané naděje, že se k sobě jednou vrátí a jejich rodina se tak znovu obnoví. Některé děti se nedokáží s touto situací vyrovnat, což má za následek, že se u dětí objeví problémy s chováním či nemoci nebo jejich příznaky, díky kterým doufají, že se rodiče opět k sobě vrátí.²⁵
- Prožívání odpovědnosti či viny za rozvod rodičů – Může se stát, že si dítě vezme vinu za rozvod rodičů samo. Dítě má dojem, že celou situaci způsobilo samo. Trápí se výčitkami ohledně dostávání dárků, vyššího kapesného, přemlouvání rodičů o možnosti zůstat déle venku nebo s přáteli. V tomto případě je důležité, aby rodiče nebo někdo dospělý dítěti vysvětlil, že rozvod je záležitostí rodičů a týká se pouze jich samotných.

Teyber²⁶ rozděluje reakce dětí na rozvod na krátkodobé a dlouhodobé. Mezi krátkodobé dle něj patří: vztek, podrážděnost, pocit obavy, viny a někdy i deprese. Tyto krátkodobé reakce ukazují na to, že se dítě trápí. Uvádí také, že po jednom roce měly vymizet. Mezi dlouhodobé reakce řadí především zvýšené obavy. Důležitá je pro tyto děti také otázka důvěry, pocit bezpečí a věrnosti. Reakce dětí na rozvod lze také rozdělit dle věku dětí, jinak vnímá rozvod rodičů dítě v předškolním věku a jinak dítě, které dospívá.²⁷

²⁴ Schmidová, K. Rozvody, rozchody rodičů a dětí. In *Rodiče, děti a jejich problémy*. Sborník studií. Sdružení linka bezpečí, Praha 2011, ISBN 978-80-904920-1-1, s. 50

²⁵ SCHMIDOVÁ, K. Možné reakce dětí a dospívajících na rozvod. *Školní poradenství v praxi*, 2017(03), s. 2-3

²⁶ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007, s. 30-61.

²⁷ TEYBER, E. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007, s. 12-13

a) Předškolní věk

Děti v předškolním věku (3-6 let) reagují především hněvem a smutkem. Liší se reakce u dívek a u chlapců. *Dívky se projevují jako zvýšeně ukázněné, pořádkumilovné, klidné a až přehnaně hodné. Dalo by se říci, že dělají přesně to, co vidí na očích svých rodičů. Jednají tak, především proto, že se domnívají, že dokáží situaci v rodině ještě nějak napravit a zachránit tak rodinu před rozvodem.*²⁸ Zatímco dívky se snaží převzít roli dospělé, napomínají a poučují ostatní děti, chlapci se projevují především hlučností, podrážděností a vzteklostí. U této věkové skupiny dětí může nastat i prvotní šok z rozvodu rodičů, kdy se vrací do mladších let, což má za následek tyto konkrétní projevy: cucání palce, vyžadování dudlíku, pomoc s jídlem a hygienou, noční pomočování, ubližování ostatním dětem, aj. Tento šok je spojen především se strachem dětí, že je opustí i druhý rodič.

b) Mladší školní věk

Děti v mladším školním věku (6-8 let) nesou rozvod rodičů velmi těžce. Reagují na rozvod rodičů především smutkem a pláčem. Jejich touha po rodiči, který z rodiny odešel, je natolik velká, že jsou schopny pro to udělat cokoli. Berou odchod rodiče z rodiny jako odmítnutí a klíčí v nich pocit, že je tento rodič nemá rád. Pocity jako odmítnutí a nechtěnost si v sobě děti nesou v podobě snížené sebeúcty a deprese. Často jsou spojeny se zhoršením školního prospěchu.

c) Starší školní věk

Děti ve starším školním věku (9-12 let) obvykle reagují hněvem a vztekem. Hledají viníka rozvodu a na toho dokáží být hrubé a nepřiměřeně podrážděné. Mnohdy se stává, že rodič, kterému je dítě svěřeno do péče, dítě podporuje v tom, aby s tím druhým takto jednal. Můžeme zde u dětí najít také neochotu trávit čas s rodičem, který z rodiny odešel. Těmto dětem často chybí původní rodina, na kterou byly zvyklé. Rozvod nechtějí a jsou zoufalé ze situace, ve které se nacházejí. V neposlední řadě jsou osamocené a cítí velkou bezmoc, že s touto pro ně velkou změnou nemohou nic udělat. Zhoršení školního prospěchu jde ruku v ruce s konflikty mezi vrstevníky. *Dítě v sobě má pocit, že doma jsou problémy a tak se projevuje jako agresivní, utrhne se na své kamarády nebo s nimi naopak vůbec*

²⁸ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Vliv rozvodu na duši a chování dítěte*. Šance dětem [online]. 3.4.2012. aktual. 24.1.2019 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vliv-rozvodu-na-dusi-a-chovani-dite-38.html>

*nemluví, stydí se před ostatními a vyhýbá se jim.*²⁹ Můžeme u této věkové skupiny nalézt i stěžování dětí na nevolnosti či bolesti hlavy.

d) Dospívání

Děti v období dospívání prožívají rozvod velmi různě. Některé se s ním vyrovnávají lépe a některé hůře. Pro tyto děti může být rozvod záležitostí jednodušší, než u ostatních předchozích věkových skupin především proto, že již nepotřebují tak velké vedení ze strany rodičů. Dospívající může mít obavy, že rozvod rodičů pro něj také nese neúspěch v podobě budoucího nevydařeného manželství, nezvládnutí výchovy svých dětí nebo nezvládnutí vysoké školy. Jiná forma reakce může být způsobena socializací s nevhodnou partou vrstevníků a starších kamarádů, která má za následek útoky z domova, trestnou činnost, pití alkoholu, užívání drog, předčasně zahájeným sexuálním životem, apod. Problémy z rozvodu rodičů mohou také způsobit neuznávání autorit, neschopnost jednat s dospělými lidmi.

²⁹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Vliv rozvodu na duši a chování dítěte*. Šance dětem [online]. 3.4.2012. aktual. 24.1.2019 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vliv-rozvodu-na-dusi-a-chovani-ditete-38.html>

3. Situace po rozvodu

Situace po rozvodu úzce souvisí s reakcemi dětí na rozvod. Dítě potřebuje pro svůj zdárný vývoj oba rodiče a nese těžce, pokud jeden z rodičů z rodiny odejde a nemá zájem se o dítě dále starat. Ideální je, pokud se zachová rodinný vztah. Manželství je sice nenávratně rozděleno, ale oba rodiče by měli uznat, že rodičovství se zrušit nedá. Dítě potřebuje cítit lásku a pocit bezpečí od obou rodičů. Už jen proto, že v jeho životě je rozvod velkou změnou, což má za následky reakci dítěte na rozvod, což je probráno v předchozí kapitole.

Rodiče po rozvodu mají mnohdy také pocit, že u dítěte se mění citové potřeby na potřeby materiální. Zahrnují ho příliš drahými hračkami, značkovým oblečením, nejnovějšími moderními technologiemi jako jsou např. mobily, tablety, hry, apod. Tato situace nastává tehdy, kdy se rodiče po rozvodu o dítě přetahují a snaží se ho získat na svoji stranu. Dítě velmi brzy pochopí, o čem se jedná a situace využívá. Může se stát, že rodič k tomu všemu přidá nevhodné poznámky na osobu druhého rodiče a tím na něj ovlivní i názor dítěte.

Ve většině laických příruček pro rodiče zažívající rozvod najdeme, ať je zrušeno a vyloučeno nepřátelství mezi matkou a otcem dítěte. Mnozí rodiče si tuto radu berou k srdci, ale je pro ně nesmírně těžké ji splnit, například tehdy, kdy jeden z partnerů zapříčiní nevěru nebo udělá několika milionové dluhy. Je přirozené být našťvaný tehdy, když máme známého viníka. Rodič se ale musí snažit myslet především na dítě, které je bezbranné a nemůže se situací nic udělat.

Jak už bylo několikrát zmíněno, rozvod je pro dítě životní změna a to především i proto, že se řeší, jaká forma péče bude pro něj nejvhodnější. Mezi formy v České republice patří: výlučná péče jednoho z rodičů, střídavá péče, společná péče a péče osobou odlišnou od rodičů, což upravuje zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník.³⁰ Hlavním úkolem úpravy styku dítěte a rodičů po rozvodu je určit, kde a s kým bude nezletilé dítě žít a který z rodičů bude mít rozhodující slovo při běžných denních záležitostech týkající se péče o dítě. Rodiče se musí na péči o dítě po rozvodu dohodnout. Dohoda je následně schválena soudem, dle toho, zda je to vhodné pro dítě. Pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout, rozhodne o péči výhradně soud.

³⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 907, odst. 1.

3.1. Výlučná péče jednoho z rodičů

Do výlučné péče jednoho z rodičů je v České republice zařazováno nejvíce dětí z rozvedených rodin. V praxi tato péče probíhá tak, že dítě žije u jednoho rodiče a tomu druhému náleží vyživovací povinnost a je mu dán rozsah, od kdy do kdy může s dítětem trávit čas. Na těchto záležitostech se buď rodiče dohodnou, nebo o tom rozhodne soud.

3.2. Střídavá péče o dítě

Střídavá péče o nezletilé dítě probíhá tak, že oba rodiče se podílejí na výchově dítěte, při níž se pravidelně střídají po určitý časový úsek. Časový úsek je soudem stanoven, např. 14 dní nebo 1 měsíc). Po tomto časový úsek je dítě s jedním rodičem a po jeho uběhnutí je s druhým rodičem. Tato péče může probíhat tak, že dítě se stěhuje na daný časový úsek k rodiči, u kterého má právé být, nebo dítě žije v jedné domácnosti, nikam se nestěhuje a střídají se u něj rodiče na dané časové úseky.

3.3. Společná péče o dítě

Společnou péčí o dítě se rozumí taková péče, kdy se oba rodiče podílejí na péči o dítě stejným dílem. Nejsou zde pro rodiče stanoveny žádná práva ani povinnosti. V podstatě lze říci, že se jde o péči v neupraveném režimu. Jedná se o péči, která se v České republice příliš nevyskytuje, ačkoliv se jeví jako ta nejlepší možná varianta úpravy styku rodičů a dětí po rozvodu. Závisí však na dobré komunikaci a domluvě z obou stran rozvedených rodičů. Pokud bychom ji chtěli hledat, musíme se zaměřit především na děti, u kterých se rodiče rozvedli až v období dospívání. Využívá se tehdy, kdy rodiče i po rozvodu zůstávají žít v jedné domácnosti nebo již dítěti zbývá již krátký čas do zletilosti, tráví většinu času mimo domov (např. bydlí v Domově mládeže, apod.). Tuto péči zmiňuje sice zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, ale nijak ji dále nespecifikuje.

3.4. Svěření do péče jiné osoby

Svěření do péče jiné osoby není častou formou péče. Využívá se v případech, kdy soud neuzná rodiče způsobilé k péči o dítě. Soud určí osobu, která bude o dítě po rozvodu rodičů pečovat, nejčastěji se jedná o prarodiče, tety a strýce a jiné blízké příbuzné. Ti mají přednost před jinými osobami.

4. Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost (výživné) je projevem rodinné solidarity a funkcí rodiny jako takové. Vyživovací povinnost ukládá osobě zákon a spočívá v pomoci druhému v materiálním slova smyslu, pokud jsou naplněny zákonné podmínky jejího vzniku.³¹ Výživné nezahrnuje jen zajištění výživy, jakožto jídla, ale i všechny potřebné materiální věci, pro zajištění kvalitních životních podmínek (např. bydlení, oblečení, léčba, kultura, sport, aj.).

Výši výživného na nezletilé dítě stanovuje soud vzhledem k potřebám nezletilého dítěte. Soud při stanovení výživného přihlíží k majetkovým poměrům obou rodičů, k výši příjmů z pracovní činnosti, dohod o provedení práce, podnikání, důchodu, dávek. Pokud má některý z rodičů partnera nového a sdílí společnou domácnost, může soud posuzovat i jeho příjmy. *Dále soud zjišťuje, jaké jsou potřeby nezletilého dítěte, zda odpovídají jeho věku nebo má dítě nadstandardní potřeby, a to např. s ohledem na jeho zdravotní stav (potřeba léků, rehabilitací, zdravotnických pomůcek apod.), na jeho mimoškolní aktivity atd.³² Jedná-li se o nezletilé dítě, dostává výživné rodič, který ho má v péči. Jakmile dítě dosáhne zletilosti, dostává výživné od rodiče přímo. Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník říká, že rodič je povinný platit dítěti výživné do doby, než je schopno se samo živit.³³ Pokud dítě nadále studuje, je rodič povinen platit výživné do konce jeho studia. Výživné se platí pravidelně jednou měsíčně a je splatné vždy předem. Mnohdy se rodič mylně domnívá, že když dítěti dá nějaké kapesné, dárek nebo peníze na přilepšenou, může se tak vyhnout vyživovací povinnosti. Opak je ale pravdou, tyto výdaje se do výživného nepočítají a jsou zcela na uvážení rodiče, jestli je dítěti věnuje či nikoliv.*

³¹ Rozvod manželství: Výživné (Vyživovací povinnost). Portál veřejné správy [online]. 12.11.2015 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/obcan/zivotni-situace/rodina/rozvod-manzelstvi/vyzivne-vyzivovaci-povinnost.html>

³² ŽVÁČKOVÁ, L. Výživné. Rozvod on-line [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://rozvodonline.webnode.cz/nezlete-deti/vyzivne/>

³³ Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo, § 911.

Soudce by při stanovení výživného měl nahlížet k této tabulce, kterou uvedlo do praxe Ministerstvo spravedlnosti:

Tabulka č. 2. – *Stanovení výživného*

Věk	Podíl z platu připadající na výživné (v %)
0-5let	9-13%
6-9let	11-15%
10-14let	14-18%
15-17let	17-21%
18-více let	20-24%

(dostupné z: *Sborník studií: Rozvody, rozchody rodičů a děti - rodiče dětí a jejich problémy*)³⁴

³⁴ Schmidová, K. *Rozvody, rozchody rodičů a děti*. Rodiče, děti a jejich problémy. Sborník studií. Sdružení linka bezpečí, Praha: 2011, 43.

Praktická část

1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem práce je zjistit, jak se lidé vyrovnávají s rozvodem rodičů, jestli si nesou v sobě nějaké prvky rozvodu, které se objeví při neobvyklých situacích v pozdějším věku. Jestli tyto prvky mohou způsobit to, že zakládají rodinu dříve než jejich vrstevníci, mají více či méně dětí než je běžné, drží rodinu za každou cenu, např. snášejí partnerovy nevěry, nezvyklé chování nebo závislosti. Kdyby v jejich vztahu nefigurovaly děti, již s tímto partnerem nejsou. Jestli vůbec žijí lépe než jejich rodiče nebo si to alespoň namlouvají, snaží se být svým dětem tím správným vzorem a nedělají to, co jejich rodiče. Rozvod berou jako životní prohru. Výzkum se týká především zjištění postojů, názorů, pocitů a hodnot respondentů, kteří mi byli ochotni předat ke zpracování své vlastní zkušenosti z rozvodu svých rodičů. Souhrnně je pro ně rozvod záležitost složitá a náročná.

2. Charakteristika zkoumaného vzorku

V praktické části mé bakalářské práce zpracovávám výsledky polo-strukturovaných rozhovorů se čtyřmi ženami a dvěma muži v dospělém věku kolem 24 - 27 let. Mým původním záměrem byl udělat přesně genderově rozdělený výzkum, avšak jeden muž mi výzkum odmítl, musela jsem za něj najít nového respondenta. Bohužel se mi nepovedlo najít vhodného respondenta mužského pohlaví, zastoupila ho tedy ve výzkumu žena. Hlavním kritériem, proč jsem vybrala právě tyto respondenty, je to, že mají zkušenost s rozvodem svých rodičů. Na rozvod rodičů si živě pamatují, mají na něj vzpomínky, se kterými se neobávají svěřit. Jedná se o respondenty, které jsem našla v mém okolí. Všichni respondenti uvedení v případových studiích jsou s výzkumným šetřením seznámeni a souhlasí s použitím jejich upřímných odpovědí a vzpomínek. Jména osob jsou záměrně změněna z důvodů ochrany soukromí respondentů. Souhrnně o výzkumném vzorku vypovídá následující tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 – *Charakteristika zkoumaného vzorku*

	Isabela	Nina	Michaela	Ester	Jan	Vojtěch
Věk	24 let	24 let	26 let	25 let	27 let	26 let
Žil/a v	město	vesnice	město	město	město	vesnice
Věk v době rozvodu	9 let	10 let	16 let	15 let	9 let	16 let
Péče po rozvodu	matka	matka	otec	matka	matka	matka

3. Případová studie/ kazuistika jako výzkumná metoda

*„Případová studie / kazuistika (z lat. *causus*, „případ“) je považována za metodu heuristickou (nalézající), ilustrační i verifikační (dokumentační, ověřovací). Je také chápána jako popis jednotlivých případů a může se týkat jedince, skupiny lidí nebo instituce.“³⁵*

Případová studie má za úkol detailně popsat jeden nebo několik případů. Především poukazuje na složitost případu, vztahy mezi jednotlivými členy, kterých se studie týká a na celkový dojem. *Případové studie v pedagogickém výzkumu často nemívají výzkumný účel, bývají zaměřené diagnosticky a na základě rozpoznané diagnózy se stanoví edukační proces. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům.“³⁶*

Mezi výhody případové studie patří celkový pohled na věc, ke kterému může přispět i to, že výsledkem jsou slova (data), která každý zpracovává dle svého uvážení. Pokud zpracování dat přinese nějaké zajímavé výsledky, ty mohou nadále pomoci k působení na jedince nebo skupinu. Nevýhody případové studie jsou především spatřovány v tom, že výsledky nelze zobecnit, jsou náročné na přípravu a často se u ní objevuje zaujatost, což vede ke zkreslení výsledků.³⁷

³⁵ SKUTIL, M.: *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, s. 108.

³⁶ Tamtéž, s. 108-109.

³⁷ Cohen, Manion a Morrison, in SKUTIL, M.: *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, s. 109

4. Formulace výzkumných otázek

1. Jak vnímají rozvod děti, které si jím prošly ve věku, kdy už si na něj pamatují a dokáží o něm hovořit?
2. Jakým způsobem se tyto děti vyrovnávají s následky, které si nesou z rozvodu rodičů?
3. Jakým způsobem ovlivňuje děti chování rodičů a situace po rozvodu?
4. Může v rodině proběhnout rozvod bez pozdějších následků na dítě?

5. Způsob provedení výzkumu – sběr dat

V této kapitole se budu zabývat tím, jakým způsobem byl proveden výzkum. Rozhovory mezi mnou a respondenty probíhaly vždy podle časových možností respondentů a to v neutrálním prostředí (např. kavárna, čajovna, kancelář aj.). Délka trvání rozhovoru byla 40 – 75 minut. Jako metodu sběru dat jsem využila polo-strukturovaný rozhovor, tedy předem dané otázky, ke kterým jsem pokládala otázky doplňující. Jeden z těchto rozhovorů uvádím k nahlédnutí v přílohách práce.

6. Metoda vyhodnocení dat

K vyhodnocení získaných dat polo-strukturovaným rozhovorem jsem využila metody tematické analýzy s prvky diskurzivní analýzy. Především se tedy ve výzkumu zaměřuji na kategorie, které se objevují v případových studiích, ale najdeme v nich i nepatrnou zmínku o neverbálních projevech, především při popisu prvního dojmu, který je jejich součástí. V průběhu analýzy jsem došla k závěru, že se v mé práci objevují dva okruhy, které se sebou úzce souvisí, ale přesto v nich je znát rozdíl.³⁸

1. Kategorie popisující situaci ihned po rozvodu nebo těsně před ním:

- Nedostatečné naplnění role matky
- Role rodiče nahrazená prarodičem

³⁸ ŠVARÍČEK, R., K. ŠEDOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 207-208

- Špatná domluva mezi rodiči

2. Kategorie, které se u dětí projevily až v pozdějším věku:

- Psychické problémy jako pozůstatek u dětí z rozvodu rodičů
- Nulový respekt a úcta k matce
- Partneři a kamarádi jako lepší rodina
- Odkládání peněz jako finanční rezervy do budoucna
- Držení vlastní rodiny za každou cenu

7. Kazuistiky

7.1. Kazuistika č. 1 – Isabela

Respondent: Isabela, rok narození 1994, rodičovská dovolená

Popis dojmu (pozorování): Na schůzce s respondentkou jsem byla domluvena již dlouhou dobu dopředu a byla jsem si jistá, že naši schůzku neodvolá. Sešly jsme se v kavárně ve městě, ve kterém bydlí již od narození. Místo jí je velmi dobře známé a je to její oblíbený podnik. Nechala jsem výběr prostředí na ní, ale snažila jsem se vyhnout tomu, abych zachovala prostředí neutrální.

Respondentka je vyšší štíhlé postavy, oblečení má čisté a zvolené vhodně k prostředí, ve kterém jsme se nacházeli. Celkovým dojmem působí upraveně, ale zároveň trochu nesoustředěně. K přihlídnutí k tomu, že jsem nechávala místo konání setkání vybrat vždy respondenty samotné, zde se lehce projevilo to, že respondentka zná každého nově přichozího do kavárny, je ráda středem pozornosti, neustále se otáčí a rozhlíží kolem sebe, často odbíhá od tématu. Rozhovor se tak protáhl a musela jsem některé otázky pokládat znovu.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází ze tříčlenné rodiny, kdy jejich rodinu tvořila matka, otec a ona. Všichni tři žili v bytě 3+1 v malém městě (8 000 obyvatel) v Ústeckém kraji. Jejich byt byl vždy dobře vybaven, respondentka měla svůj vlastní pokoj. Také uvádí, že jejich poloha bytu byla nejlepší, jaká mohla být. Bydleli na sídlišti, kde měli blízko obchod, školku, aj. Ihned před domem se nacházelo dětské hřiště, kde si rychle nacházela kamarády. Její rodiče se rozvedli, když jí bylo 9 let. Matka celý život pracuje jako prodavačka, na což je i vyučena, akorát mění obchody (obuv, trafika, papírnictví, květinářství). Otec je zaměstnán jako automechanik a v tomto oboru i nadále zůstal jako OSVČ. Rodiče si nerozuměli již od začátku, v rodině byly časté hádky a neshody, již od jejího narození a to z důvodu, že každý z rodičů byl úplně jiný. Matka vždy dělala doma první posední, měla ráda řád a pořádek. Je a byla vždy výbušná a měla na všechny kolem sebe vysoké nároky. Jejich vztah proto nikdy nemohl být vyrovnaný, matka neuměla dělat kompromisy. Otec je úplně opak, není rodinný typ a nikdy nebyl, jeho život nikdy nebyl nalajnovaný a k životu toho moc nepotřebuje. Respondentka říká, že si její táta další

dítě nepřál, měl totiž již jedno dítě z předchozího manželství³⁹, zatímco matka chtěla vždy velkou rodinu. Z dětství si pamatuje hlavně to, jak matka otce stále sekýrovala a dávala mu úkoly, které měl plnit. Postupem času přišla matka otcovi na nevěru, kterou mu ale s vidinou velké, spokojené a šťastné rodiny odpustila. Předmětem jejich hádek se však stalo neustálé kontrolování a otcovo zpovídaní se, kde a kdy byl. Rodinná situace nakonec vyústila v rozvod. „*Poslední věc, kterou si pamatuju je, jak sedím v chodbě opřená o zeď, máma v pokoji brečí a táta odchází s kufrem se slovy, že mě má rád.*“

Po tom, co se otec odstěhoval, žil nějakou dobu sám. Následně si našel novou partnerku, se kterou žil v jedné domácnosti a ta měla děti již odrostlé a žijící ve své domácnosti. Dokonce se spolu i vzali, ale jejich manželství skončilo tím, že si za jeho zády vzala milionové úvěry. Když byl několik let sám, potkal mladší přítelkyni o 8 let, s tou však byl jen pár let, protože chtěla svatbu a rodinu a to on nechtěl. Poslední přítelkyně, kterou měl, byla ta, se kterou podváděl matku respondentky, ale s tou to také dlouho nevydrželo, neboť ho podváděla také. V současnosti se respondentka s otcem moc nestýká, ačkoliv je nyní sám a žije v bytě 1+1. Kontakt musí udržovat ona, sám od sebe by ji nekontaktoval. Je jí to líto, zvláště proto, že sama respondentka má své dvě vlastní děti v batolecím věku a ráda by, aby otec plnil dědečkovskou roli, toho se prý ale nikdy nedočká.

Mnohem horší vztah má respondentka s matkou, se kterou se sice pravidelně vídá, ale jejich vztahy jsou na bodu mrazu. I když dříve dávala otcovi vinu za rozvod, nyní dává vinu oběma rodičům, i když z morálního hlediska ví, že za to mohl otec a jeho nevěra. Špatné vztahy s matkou pramení z její povahy, která se stále více a více projevuje. Respondentka říká, že s matkou se ani vyjít nedá. Poté, co se od nich otec odstěhoval, začala matka hledat respondentce náhradního otce, ale bohužel jí to vůbec nevycházelo. Vyrůstala v neustálých hádkách a křiku. Během respondentčina dospívání měla matka celkem 4 partnery. První partner byl sice partnerem pro rodinu a pracovitý, ale často vztáhl na matku ruku, čehož byla respondentka svědkem, tudíž jejich vztah skončil velmi brzy. Druhého partnera respondentka neznala, protože byl řidič z povolání a často byl mimo domov. Třetí partner byl prý skvělý a respondentka ho měla hodně ráda. Brala ho jako vlastního otce, tudíž když se s matkou čím dál více hádali, kvůli odlišnosti povah, nesla to respondentka velmi těžce. Po rozchodu ji dokonce matka bránila se s ním nadále stýkat a netušila, jak se kvůli rozchodu respondentka trápí a těžko se s tím vyrovnává. Do dnes je jí velmi líto, že se jejich vztah

³⁹ Nevlastí bratr respondentky, který žil v péči své matky. Je o 7 let starší než respondentka a nemá s ní v podstatě žádný vztah. Když se potkají, tak se pozdraví a každý si jde svojí cestou.

nevydařil a přeje mu najít mnohem lepší ženu do života. Poslední a zároveň současný matčin vztah trvá již několik let. Matka si našla o 11 let mladšího muže, se kterým má dvě děti, dceru a syna. Před třemi lety se dokonce vzali. Když se nevlastní sestra narodila, šla respondentka na druhou kolej. Vztah respondentky a matčina nového přítele, později manžela, byl ze začátku v pořádku, ale postupem času se začal horšit, protože matka na něj měla velký vliv. Své problémy mohla respondentka řešit vždy s babičkou, ze strany matky. Ta ji vždy ráda vyslechla a poradila. Dokonce v adolescentním věku u ní respondentka nějaký čas bydlela, když se s matkou nepohodla a utekla z domova.

Sociální anamnéza: Respondentka chodila do mateřské školy ve městě, kde žije celý život. Vždy měla kolem sebe spoustu kamarádů a ráda byla středem pozornosti. Na základní škole neměla problémy s chováním ani prospěchem. Její známky se pohybovaly kolem průměru, ale občas dostala i známku špatnou a za to ji matka dávala „domácí vězení“ a musela často doma pomáhat. Po skončení základní školy začala navštěvovat SOŠ ve stejném městě, jako měla ZŠ. Kamarády si zde našla velmi rychle a většinu z nich dokonce znala již z města nebo ZŠ. Na této škole si našla i svého partnera, otce svých dvou dětí, který ji nejvíce pomohl při psychických problémech, které si nese z matčina posledního vztahu s novým manželem. Období puberty pro ni bylo velmi složité, často chodila za školu, začala kouřit a vzdorovat se matce a jejímu manželovi. Postupem času se však zklidnila a žije se svou rodinou a dětmi.

Osobní anamnéza: V dětství respondentka netrpěla žádnou závažnou nemocí, která by jí nějakým způsobem narušovala vývoj. Od malička byla hodně upovídaná, usměvavá a plná pozitivní energie. Ráda byla středem pozornosti převážně u kluků, což mělo za následek, že v pubertě často střídala partnery, se kterými navazovala hlavně fyzický vztah. Již před pěti lety se však zklidnila a usadila.

Současnost: V současné době žije respondentka v bytě 3+1, který dostali od partnerových rodičů a postupně ho rekonstruují. S partnerem spolu nejsou sezdáni, ale vychovávají dvě vlastní děti - dcera 3 roky, syn 1 rok. Otec dětí je zapsán v rodném listě obou dětí a obě děti po něm mají jeho příjmení. Podle slov respondentky si v sobě nese od rozvodu svých rodičů psychické problémy. Je velmi výbušná a nedokáže se ovládat, je frustrovaná a nevyrovnaná. Její chování ji zpětně mrzí a je důvodem nejčastějších hádek mezi ní a partnerem. Do budoucna by byla ráda, kdyby si ji partner vzal a jejich děti by nikdy nezažili to, co musela v dětství a dospívání zažít ona.

Shrnutí: Respondentka dále uvádí, že ji velmi mrzí vztah s její matkou, který se vždy na chvíli urovná a poté zase je na bodu mrazu. Byla by ráda, kdyby ji mohla svěřit své děti na hlídání a ty by měly babičku se vším všudy, což však v současnosti není možné.

Je patrné, že respondentka je již s celou situací ohledně rozvodu své matky s otcem smířená. Více se jí dotýká současný vztah matky a nového manžela. Myslí si, že matka se svým novým manželem manipuluje a on dělá vše, co mu řekne. Nelíbí se jí ani matčina výchova jejího nevlastního bratra (4 roky), který je dle respondentky velmi rozmazlený a jejím dětem při návštěvách často ničí hračky. Zajímavé je i to, že se respondentka s matkou a nevlastními sourozenci nestýká plánovaně, nýbrž náhodně u babičky z matčiny strany, kterou celá rodina velmi vytěžuje hlídáním malých dětí.

7.2. Kazuistika č. 2 – Nina

Respondent: Nina, rok narození 1994, studující

Popis dojmu (pozorování): Naše setkání s Ninou se uskutečnilo v Praze v čajovně, kterou vybrala ona sama. Respondentka byla předem seznámena s tím, co budeme probírat a dopředu věděla, na jaké otázky se má připravit. Bylo vidět, že se jí o rozvodu rodičů nemluví jednoduše a je jí líto otce, že musel zažít nevěru od její matky. Při rozhovoru respondentka udržuje oční kontakt a odpovídá k tématu. Její oblečení je vhodně zvolené, působí upraveným dojmem.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází ze čtyřčlenné rodiny, kterou tvoří matka, otec, sestra 20 let a ona sama. Bydleli ve dvougeneračním domě, kdy dole bydlela babička s dědou z matčiny strany a nahoře jejich rodina. Jejich dům se nacházel v malé vesnici ve Středočeském kraji. Její matka pracuje jako švadlena celý život. Otec pracuje jako řidič z povolání a jezdí často i mimo Českou republiku. Právě díky zaměstnání, kdy je otec placen úkolově se jeho finanční situace odvíjí od oddělaných zakázek. Její rodiče se rozvedli, když ji bylo 10 let. Respondentka uvádí, že rodiče se hádali až poslední rok, kdy byl otec raději na fotbale než doma s rodinou. Jejich hádky probíhaly tak, že se kvůli něčemu pohádali a pak spolu dokázali několik dní nemluvit.

Ihned potom, co se otec odstěhoval, nastěhovala si matka domů svého nového přítele. Rozvod dle slov respondentky se uskutečnil především proto, že matka si našla nového přítele a s ním otce podváděla. Respondentce bylo líto hlavně sestry, které bylo v té době

šest, a celou situaci nechápala. O rozvodu se respondentka se sestrou dozvěděla tak, že „*Táta si nás vzal se ségrou na klín a řekl nám, že někdy lidi, i když se mají rádi, nedokážou spolu být. Bylo to poprvé, kdy jsem viděla tátu brečet.*“ Vztah respondentky a matčina nového přítele byl špatný, nevycházeli spolu a respondentka mu často dávala za vinu rozvod jejich rodičů. Nelíbilo se jí, že u nich bydlí někdo cizí a tak mu dělala všemožné naschvály, např. na Vánoce mu schválně nedávala dárky, atd. Jejich vztah se postupem času srovnal, za což vděčí hlavně tomu, že se matce a jejímu partnerovi narodil syn, respondentčin nevlastní bratr. Vztah se sestrou dle respondentky byl velmi přátelský a říká, že je rozvod rodičů ještě více stmelil, ačkoliv sestra byla původně pod vlivem matky.

Sociální anamnéza: Respondentka navštěvovala mateřskou školu ve městě, kde vyrůstala. Byla takové zamlklé dítě a seznamování ji nikdy moc nešlo. Kamarádi si většinou našli ji. Poté, co nastoupila na základní školu, se její schopnost seznamovat se malinko zlepšila. Na základní škole měla výborný prospěch i chování. Její zamlklost se po rozvodu rodičů ještě více prohlubovala a dodnes se nerada svěřuje a otevírá lidem ve svém okolí. Respondentka uvádí, že jen ti nejbližší vědí to, jaká doopravdy je a jak některé věci prožívá. Dodnes má problém komunikovat s neznámými lidmi a je z kontaktu s nimi ve stresu. Následovala střední škola, za kterou musela respondentka dojíždět do hlavního města Prahy. Školu, kterou si sama vybrala, úspěšně dostudovala s maturitní zkouškou. Nejhorší pro ni bylo to, že rodiče se po rozvodu, kdy byla svěřena do péče matky, hádali často o peníze. Otec by ji rád peníze dával, ale byl závislý na zakázkách v práci a proto platil výživné se zpožděním. Matka se na popud toho, že otec peníze nedával, rozhodla peníze respondentce také nedávat a tak se někdy stávalo, že respondentka neměla peníze na jízdné do školy. Na tuto situaci vzpomíná s hořkostí a je jí líto, že matka byla tak paličatá. Respondentka dále vystudovala bez problémů VOŠ, kdy se ale musela živit sama, což pro ni při prezenčním studiu bylo dost náročné. Sama uvádí, že nejhorší to bylo v době praxí, kdy musela chodit na ně a nemohla si brigádně přivydělávat. Dodnes je pro ni finanční stránka velmi citlivým tématem a i když nyní má peněz dostatek, dělá si pro jistotu velké rezervy.

Osobní anamnéza: Respondentka byla od malička zdravá a nikdy ji nezužovaly žádné nemoci. Z rozvodu rodičů si s sebou nese především to, že špatně navazuje nová přátelství, což souvisí s tím, že některé víkendy a pracovní dny, podle otcových směn trávila u něj, což mnohdy nebylo předem domluvené a ona poté musela rušit schůzky s kamarády.

Současnost: Respondentka žije v obecním bytě 3+1 s přítelem v malé vesnici v Pardubickém kraji. Nyní studuje prezenčně vysokou školu v Praze, ale již ji zbývá jen málo předmětů, takže u toho stíhá pracovat v mateřské škole pár kilometrů od domova. S matkou i otcem se stýká zhruba stejně vzhledem k tomu, že se odstěhovala za přítelem do jeho rodného kraje. Všechny příbuzné má respondentka několik set kilometrů daleko. S matkou jsou již vztahy normální a vychází i s jejím partnerem. Otec v současnosti pořád mluví o nějaké kamarádce, ale zatím se nikomu z rodiny nesvěřil.

Shrnutí: Respondentka působí se situací vyrovnaně, ale je to pro ni opravdu těžké téma. Sama uvádí, že ona s partnerem sdílí názor, že nikdy nerozvedou a rozvod berou jako životní selhání obou.

7.3. Kazuistika č. 3 – Michaela

Respondent: Michaela, rok narození 1992, pracující

Popis dojmu (pozorování): S respondentkou jsem si schůzku domluvila po pracovní době v její kanceláři, kdy místo a čas navrhla ona sama. Byla ochotná se podělit se vzpomínkami a zkušenostmi, ačkoliv mě dopředu informovala, že není moc sdílná a musím se na vše vyptávat více než u ostatních respondentů.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází z původně z pětičlenné rodiny, kterou tvoří matka, otec, bratr ona sama. Bratr je šest let starší. Rodina žila v panelovém domě ve 3+1, kde jim dle respondentky bylo velmi těsno. Respondentka byla nejmladší z dětí a rodiče ji měli pozdě. Dětství popisuje jako dost složité, protože neměla ani svůj vlastní pokoj, natož stůl či jiné vybavení běžného dětského pokoje. Matka je vyučená prodavačka a celý život jako prodavačka pracuje. Otec pracoval jako železniční zaměstnanec a byl často mimo domov. Respondentčiny rodiče se rozvedli, když jí bylo 16 let. Důvodem rozvodu bylo to, že se matka odstěhovala k jinému muži a respondentka sama navrhla otcovi, ať podá žádost o rozvod. Hádky a křik se u nich v rodině moc nevyskytovaly, protože matka jednoho dne prostě odešla a nechala na stole dopis, kde všechno vysvětlila. Muže, ke kterému se matka odstěhovala, začala považovat za svého partnera. Ten měl syna, který byl o 9 let starší než respondentka, a když se ho respondentka pokoušela po rozvodu rodičů kontaktovat, neměl zájem se s ní sejít a nebyl na ni příjemný.

Vzhledem k tomu, že matka o respondentku neměla zájem, zůstala v péči otce, se kterým než předminulé léto zemřel, měla skvělý vztah. Otec se ji po rozvodu snažil dopřát veškeré možné vybavení, oblečení, atd., které předtím nemohl. Respondentka uvádí, že matka nikdy nebyla pro rodinu, vždy si chtěla užívat a peníze nesmyslně utrácela. Matka také měla velmi blízko k alkoholu, což za celý svůj život nikdy neléčila a nepřipouštěla si, že situace je už tak vážná, že by léčbu potřebovala. Než zemřel respondentčin otec, žil s partnerkou, se kterou má respondentka skvělý vztah. Pro respondentku byla jako tou opravdovou matkou. Dokonce uvádí, že i po smrti jejího otce ji bere jako člena rodiny a stále se s ní setkává, i když s jejím otcem nebyli sezdáni.

Sociální anamnéza: Zdravotní stav respondentky byl od narození v pořádku. V dospívání se u ní projeví problémy se zády, které pár let po porodu vyústily v operaci zad. Respondentka nyní pobírá invalidní důchod prvního stupně a u toho vykonává práci pouze na šest hodin denně. Dle posudkového lékaře nesmí vykonávat práci, kde by dlouhodobě stála nebo seděla, je potřeba aby vykonávala zaměstnání, které je v tomto směru různorodé.

Respondentka navštěvovala mateřskou školu, ale po roce ji pro vysokou obsazenost museli z mateřské školy vyřadit. Byla rok s matkou doma, než ji opět do mateřské školy vzali zpět. Na základní škole s respondentkou problémy nebyly, rychle se dokázala zařadit do kolektivu, i když není moc upovídaná. Prospěch respondentka hodnotí jako průměrný, nešla ji matematika ani cizí jazyky. Nejvyšší ukončené vzdělání má střední odborné s maturitou.

Osobní anamnéza: Dle slov respondentky si z rozvodu svých rodičů nese hlavně myšlenku, že chce být skvělou matkou pro svou dceru. Snaží se ji vychovávat tak, aby nikdy nezažila to samé, co respondentka. S manželem spolu žijí již od osmnácti let a vzali se po osmi měsících vztahu. Dítě bylo neplánované, ale z obou stran chtěné.

Dodnes nedokáže respondentka pochopit, proč její matka odešla od jejího otce takovým způsobem a nikdy mu nedokázala vysvětlit celou situaci do očí. Podle respondentky je matčino chování sobecké a dodnes s ní kvůli tomu nemá dobrý vztah. S partnerem od matky také moc dobře nevychází, údajně proto, že matku podporuje v pití alkoholu.

Současnost: Respondentka žije v bytě 3+1 v Praze s manželem a se svou dcerou, které je 5 let. Sama respondentka říká, že z rozvodu rodičů si také nese to, že drží rodinu za každou cenu. Její manžel je učebnicový příklad cholerika a jeho chování mnohdy není správné.

Kdyby v jejich vztahu nebyla dcera, asi by respondentka vztah již dávno ukončila. Podle ní se její manžel čím dál víc a víc zklidňuje, což nese do rodiny klid a harmonii.

V současnosti se matka stýká s respondentkou jednou za půl roku, když si vzpomene, že nějakou dceru a vnučku má. Respondentce je situace velmi líto, hlavně ji mrzí, že dcera nemůže mít babičku se vším všudy. Situaci alespoň zachraňuje otcova přítelkyně, kterou za babičku respondentka i její dcera považují a ta tuto roli zvládá bravurně. Často jezdí s nevlastní vnučkou na výlety a chodí s ní na procházky po městě. S nevlastním bratrem od partnera matky nyní respondentka vychází tak, že když se mu ozve, tak spolu komunikují. Jinak sám od sebe se on neozývá nikdy. Vlastní bratr je dle respondentky v tomhle trochu podobný, také se mu respondentka ozývá sama, ale občas má i světlé chvíle.

Shrnutí: Respondentka mě správně upozornila na to, že není příliš upovídaná a při rozhovoru jsem musela hodně otázek vysvětlovat a více se doptávat. I přes nedávnou smutnou záležitost v rodině, týkající se otce respondentky, zvládla respondentka rozhovor skvěle, i když mnohdy bylo vidět, že ji vyprávění rozhodilo.

7.4. Kazuistika č. 4 – Ester

Respondent: Ester, rok narození 1994, pracující a dálkově studující

Popis dojmu (pozorování): S respondentkou jsem si domluvila schůzku po telefonu. Sama vybrala restauraci náhodně poblíž místa, kde vykonávala stáž, kam ji poslal její zaměstnavatel. Místo bylo vybráno lehce neuváženě, protože zde bylo v tu chvíli hodně lidí, takže jsme museli mluvit nahlas. Respondentce to však nevadilo a ráda mi vše sdělila i v takovém prostředí.

Již když respondentka přicházela, upoutala pozornost nejednoho hosta restaurace. Měla na sobě vhodné oblečení, působila příjemným dojmem, ale někteří by mohli mít předsudky vzhledem k tomu, že má vlasy spletené do dredů.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází ze čtyřčlenné rodiny, kterou tvoří matka, otec, o 12 let starší sestra a ona sama. Respondentka bydlela ve velkém mezonetovém bytě v Karlovarském kraji, ve městě s 50 000 obyvateli. Spolu s nimi v tomto bytě bydlela i její babička z matčiny strany. V pokoji respondentky žila spolu s ní i starší sestra a babička. Běžný den u nich vypadal tak, že babička řídila domácnost a po návratu z práce a škol

přebírala řízení domácnosti respondentčina matka, která se velmi často neshodovala s rozhodnutím své matky (babičky respondentky). Sestra do dění příliš nezasahovala, byla takové řádné, tiché a uvědomělé dítě. Otec pracoval každý den od sedmi hodin ráno a vracel se až po osmé večer, takže také zcela neovlivňoval dění dnů, jelikož nebyl celý den přítomen v domácnosti. Pracoval jako OSVČ na pozici zedníka. Když se pozdě večer vracel domů, téměř vždy odešel nahoru do patra v bytě, kde měli rodiče ložnici, tam se zavřel a koukal na televizi. Matka ho velmi často osočovala za to, že s rodinou nekomunikuje. Dle respondentky možná ani komunikace nebyla možná, bylo velmi těžké hovořit, když nebyl prostor přes slova matky a babičky. Vztah respondentčiných rodičů nebyl vůbec harmonický. Matka měla vždy dominantní povahu a přistupovala k otci pouze jako ke zdroji peněz než k lidské bytosti. Otec měl velké problémy s alkoholem, které neléčil a matka o něm vždy mluvila i před ostatními jako o alkoholikovi. Respondentky rodiče se rozvedli, když byla v 1.ročníku na střední škole. Rozvod rodičů byl velmi zdoluhavý a komplikovaný. Matka vždy říkala, že se s otcem chce rozvést, ale nikdy žádost o rozvod nepodala. V závěru s tím přišel nakonec otec, což bylo pro matku šokující. Matka nikdy nečekala, že to ona bude až ta druhá, kdo se to dozví. Otec měl v té době novou známost, o které matka věděla, ale nepřikládala tomu váhu. Důležité pro ni bylo, že ji stále dává peníze na domácnost. Rozvod rodičů se prodlužoval především kvůli majetku. Byt, ve kterém bydlela respondentka s celou rodinou, byl matky a otce napůl. Otec ho celý vybudoval, vzhledem ke svému řemeslu a matka se o něj zase starala a vybavila ho. Přetahování o byt bylo zdoluhavé a nepříjemné. Nakonec to vše dopadlo tak, že respondentčina starší sestra po letech otce vyplatila poměrnou částkou za byt.

Po rozvodu rodičů zůstala respondentka v péči matky a otec se od nich odstěhoval. V těchto těžkých chvílích také zemřela respondentčina babička ze strany matky, která s nimi žila celý život v jednom bytě. Otec si po rozvodu našel novou přítelkyni, kterou si později i vzal. Respondentka uvádí, že na jeho svatbu jít nechtěla, ale kvůli otci tam nakonec šla. S novou manželkou je otec šťastný, ale respondentka s ní má vztah na úrovni známých. Matka si také po rozvodu našla nového partnera, který jí dával určitý obnos peněz, aby domácnost zvládla. Pracovala jako prodavačka a tak neměla dostatek financí na celou domácnost. Otec respondentky neplatil výživné včas anebo vůbec. Matka situaci nechala řešit samotnou respondentku a ta se tak stala prostředníkem mezi otcem a matkou.

Sociální anamnéza: Respondentka byla a je zdravá. Byla vytouženým dítětem obou rodičů. Od dvou a půl roku navštěvovala mateřskou školu. Na základní škole měla dobrý prospěch a žádný předmět jí nečinil potíže. Když byla respondentka v první třídě základní školy,

měl její otec velký problém s alkoholem. Často ho nacházela doma ležícího na podlaze nebo spícího. To se ale později zase vrátilo do normálního chování otce. V prvním ročníku střední školy začalo pro respondentku peklo. Zdlouhavý a těžký rozvod rodičů se podepsal na jejím chování i prospěchu. Utíkala z domova, měla radikální názor na svoji matku, nechtěla s ní mít nic společného. Začala kouřit, pít alkohol a chodit za školu, v čemž ji podporoval její tehdejší přítel.

Osobní anamnéza: Dle slov respondentky ji vnitřně chybí mužská role, kterou při svém vývoji nezažila. V partnerských vztazích velmi často vyhledávala někoho, kdo by se o ni postaral a dal jí tak pocit bezpečí. Trvalo jí řadu let, než dokázala mít sama sebe ráda a nebýt závislá na podmíněčné lásce. Dodnes nezná pocity jejích rodičů a má strach na toto téma s nimi komunikovat, i kdy by si potřebovala leccos vyjasnit.

Současnost: V současné době respondentka bydlí v rodinném domě v malé vesnici v Jihočeském kraji se svým přítelem. Při práci v sociální sféře si dodělává dálkově vysokou školu v Příbrami. Dnes je se svým otcem velmi často v kontaktu, volají si i čtyřikrát týdně a často jezdí na návštěvy k němu do domácnosti. Má s ním bližší kontakt než s matkou. Matka má otce dodnes v nenávisti a při každé návštěvě respondentky je zvědavá, jak se otec má. Dle respondentky ji záleží hlavně na tom, aby se neměl líp než ona. S matkou má respondentka špatný vztah, moc se nevidají a matka ji nenavštěvuje. Se sestrou má nejlepší vztah z celé rodiny. Jsou spolu v denním kontaktu přes sociální sítě a sestra jezdí respondentku navštěvovat i se svým čtyřletým synem.

Shrnutí: Respondentka působila s celou situací vyrovnaně a toto téma ji nedělá problém rozebrat otevřeně. Je ráda, že se vztahy uvnitř její rodiny zlepšily a doufá, že to tak zůstane i nadále. S matkou prý ví, že vztahy budou vždy takové, dle respondentky si spolu nerozumí a nikdy nebudou.

7.5. Kazuistika č. 5 – Jan

Respondent: Jan, rok narození 1992, pracující

Popis dojmu (pozorování): Schůzku jsem si s respondentem domluvila přes zprávy na sociální sítě. Sešli jsme se v restauraci poblíž jeho domova, kterou dobře zná. Prostředí bylo klidné a tiché a jeho výběr mě nijak nepřekvapil. Respondent dorazil dříve než já a napjatě mě očekával. Jeho zevnějšek byl upravený a působil mile a elegantně.

V průběhu rozhovoru mi respondent koukal do očí, nijak výrazně negestikuloval, při otázkách se sám ptal, jestli otázku dobře chápe a snažil se mi vše vysvětlit na základě příkladů z jeho života.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondent pochází z tříčlenné rodiny, kterou tvoří matka, otec a on sám. Jeho rodina žila v řadovém domě v bytě 2+kk v hlavním městě Praha. Matka studovala v oboru zdravotnictví a v něm i nadále zůstala pracovat jako zdravotní sestra. Dříve pracovala u stomatologa, kvůli tomu, aby mohla být dříve doma, když byl respondent malý. Dnes již pracuje jako zdravotní sestra na novorozeneckém oddělení. Otec vystudoval střední školu a následně pracoval jako elektrikář, ale v respondentových třinácti letech, měl nehodu v práci a náhle zemřel. Rodiče se rozvedli, když bylo respondentovi 9 let. Rozvod v jejich rodině probíhal klidně a atmosféra nebyla jiná než v ostatní dny. Jeho rodiče se dokázali na všem dohodnout a to i za předpokladu toho, že si jeho otec našel novou ženu. Po rozvodu jeho rodičů se ekonomická situace značně zhoršila, protože matka zůstala s respondentem sama a nikdy se respondentovi nesnažila najít nového otce. Matka musela přes letní prázdniny chodit na brigády a respondenta mezitím hlídal její otec, respondentův děda. Otec si respondenta pravidelně bral k sobě každé úterý po škole a vymýšlel mu zajímavý program. Také placení výživného nebyl u otce žádný problém, nikdy se nezpozdl a posílal vždy i něco navíc. Respondent si vždy myslel, že rozvod jeho rodičů v něm nezanechal žádný špatný prvek. Matka mu však nedávno vyprávěla, že chodil do Pedagogicko – psychologické poradny, protože se nedokázal smířit s tím, že jeho otec s nimi nežije. Respondent si na to však nepamatuje.

Sociální anamnéza: Respondent byl dítě chtěné a očekávané. Od tří let navštěvoval mateřskou školu kousek od domova, kam ho vyprovázel děda z matčiny strany, protože matka musela být brzy ráno v zaměstnání. Od malička byl zamlklé dítě a kamarádi si vždy našli jeho. Na základní školu respondent nevzpomíná velmi dobře, spolužáci se mu vždy smáli a různě na něj pokřikovali. On sám se neuměl bránit a byl vždy takový ten typ „mouchy snězte si mě“. Prospěch na základní škole měl průměrný, nešla mu fyzika a výtvarná výchova, ze kterých si vždy odnášel špatné známky. Na střední škole se vše změnilo a se spolužáky vycházel skvěle, našel si tam spoustu přátel, se kterými se stýká dodnes a dokonce s některými z nich i pracuje ve stejné firmě.

Osobní anamnéza: S matkou měl respondent vždy skvělý vztah, který se po celou dobu jeho života nezměnil. Podle jeho slov mu v životě nechyběla ani mužská role, kterou mu vždy

zajišťoval jeho děda z matčiny strany. K němu měl respondent velmi blízko. Sdíleli spolu stejnou zálibu v kulečnicku a jezdili spolu na dovolené. V jeho rodině se až na jedno manželství a to jeho tety a strejdy, všechny ostatní rozpadly. Všechny rozvody však probíhaly stejně v klidu jako rozvod jeho rodičů.

Současnost: V současné době respondent bydlí s přítelkyní a jejím bratrem v bytě 2+1 v Praze. Respondent pracuje jako operátor na CNC strojích. Jeho práce je pestrá a pro něj zajímavá. S matkou žil až do svých dvaceti pěti let, poté se odstěhoval na rok s kamarádem do spolubydlení a nyní žije s přítelkyní a jejím bratrem. Spolubydlení s bratrem přítelkyně mu nyní nevadí, protože šetří na budoucí vlastní bydlení s přítelkyní. S matkou se navštěvuje jednou za 14 dní a jsou spolu téměř v každodenním kontaktu přes telefon. Jeho matka stále žije v bytě, ve kterém respondent vyrůstal.

Shrnutí: Respondent je jeden z mála, který si v sobě nenese prvky chování svých rodičů před rozvodem, při něm nebo po něm. Odnáší si z rozvodu svých rodičů akorát pocit, že se neustále musí přesvědčovat, že je jeho matka v pořádku a má vše, co potřebuje. Když vidí, že tomu tak je, je i on v klidu. S matkou tráví také vánoční svátky, aby nezůstávala na Štědrý den sama. Minulý rok byl pro celou jejich rodinu velmi složitý, protože zemřel otec matky, což byla pro všechny velká ztráta.

Situace v rodině po rozvodu, kdy zůstali s matkou sami dva, respondentu naučila hospodařit s penězi a nyní si dělá velké rezervy, aby v těžkých chvílích mohl zachránit sebe, anebo svoji matku.

7.6. Kazuistika č. 6 – Vojtěch

Respondent: Vojtěch, rok narození 1993, pracující

Popis dojmu (pozorování): Schůzku jsem si s respondentem sjednala přes e-mail, který používá ke své práci. Domluvili jsme se, že se setkáme v kavárně ve městě, odkud respondent pochází a kam často jezdí za jeho rodiči. Respondent působil upraveně, jeho oblečení bylo čisté. Při rozhovoru mluvil hodně nahlas a výrazně gestikuloval, ale když došla řeč na jeho mladší sestru, výrazně snížil hlas a bylo vidět, že to je pro něj nejcitlivější část tohoto tématu.

Anamnéza:

Rodinná anamnéza: Respondent pochází z čtyřčlenné rodiny, kterou tvoří matka, otec, sestra o 8 let mladší než respondent a on sám. Když se respondent narodil, celá rodina bydlela v bytě 3+1 v malé vesnici v Ústeckém kraji. Matka respondenta je vyučená v oboru kuchař-číšník, ze kterého si později dálkově dodělala i maturitní zkoušku. Otec respondenta je malíř pokojů, ale na rozdíl od matky, která měla stále zaměstnání ve městě, odkud pocházeli, stále jezdil za prací mimo domov. Respondent trávil nejvíce času s matkou a babičkou z matčiny strany, která často matce mluvila do výchovy a snažila se děti vychovávat k obrazu svému. Když se rodiče respondenta rozvedli, bylo mu 16 let. Rozvod probíhal tak, že rodiče se často hádali, atmosféra byla hodně napjatá. Matka otce nutila, aby bral více a více zakázek, protože si nedokázala odpustit své aktivity jako chození na kosmetiku, manikúru, ke kadeřníkovi, apod. Otec to jednoho dne nevydržel a podal návrh o rozvod. Dle slov respondenta matka stále tvrdila, že nic takového se nekoná a nedokázala přiznat, že se s manželem rozvádí.

Po rozvodu rodičů žil respondent v péči matky, ale přišlo mu, jakoby žil spíše v péči babičky, která byla každý den v jejich domácnosti. Ekonomická situace uvnitř rodiny se výrazně zhoršila, otec sice posílal alimenty včas a pravidelně, ale matka veškeré peníze utrácela za svoje aktivity. Otec si respondenta i jeho mladší sestru bral na víkendy, vymýšlel jim zajímavý program, kupoval oblečení a mladší sestře i hračky. Když byl respondent plnoletý, rozhodl se od matky odstěhovat k otci a přál si, aby otec zažádal o to, aby péče o jeho sestru byla změněna z matky na otce. Otec tak učinil, ale bohužel se to nepovedlo a sestra tak zůstala v péči matky. Otec si nikdy nenašel novou partnerku, o které by respondentovi představil. Žije sám v bytě 2+1.

Sociální anamnéza: Respondent se narodil do rodiny, která na dítě nebyla připravená. Jeho matka ho měla velmi brzy a v raném stádiu těhotenství zvažovala, jestli si dítě vůbec nechá, nebo ne. Od mala respondenta hlídala babička z matčiny strany. Od čtyř let začal navštěvovat mateřskou školu, kde se mu nelíbilo a často brečel. Matka tedy rozhodla, že dá respondenta do jiné mateřské školy. Poté co se dokázal adaptovat na nové prostředí, přestěhovala se rodina do jiného města a respondent si tak musel zase zvykat na nové prostředí. Díky tomu, že rodina se v průběhu života respondenta přestěhovala čtyřikrát, měl respondent velké problémy najít si kamarády. Na základní školu dojížděl z vesnice, kde bydleli a ihned po škole musel hned jet zpátky domů. Základní školu prošel respondent s průměrnými známkami. Nejvíce mu nešla matematika a dějepis. Dnes si respondent myslí, že kdyby matka i otec nebyli tak často mimo domov a mohli by se mu více věnovat, měl

známky mnohem lepší. Na střední škole proběhl rozvod rodičů a respondent začal v těchto těžkých chvílích pít hodně alkohol, kouřit, utíkat z domova a vzdorovat proti výchově matky a babičky. „*Všechny názory a připomínky, které mi říkala babička a já jsem věděl, že to je z hlavy mámy, bych nejraději zadupal do země nebo spálil.*“ Jeho rebelské období se změnilo až v plnoletosti, kdy se přestěhoval k otci.

Osobní anamnéza: Respondent od malička trpěl atopickým ekzémem, který se mu vždy v zimním období vrací. Na základní škole na prvním stupni se mu za to mnozí spolužáci smáli, později se vše srovnalo do správných kolejí. Dle slov respondenta byl vždy živým dítětem, ale měl svůj vlastní svět, který nikdo nechápal. Chtěl se přátelit s hodně lidmi, ale vzhledem k častému stěhování rodiny, se mu to nepodařilo. Vždy si přál mít kamaráda z dětství, se kterým by se bavil dodnes.

Současnost: Nyní respondent bydlí ve městě (20 000 obyvatel) v Ústeckém kraji s přítelkyní v bytě 3+kk. Svoji partnerku si našel až ve svých 24 letech a byla jeho první opravdová přítelkyně se vším všudy. „*Nebyl pro mě důležitý vzhled, ale chování, které se nesmělo podobat mé matce. Jakmile bych zjistil, že přítelkyně upřednostňuje svoje aktivity přede mnou, hned bych bral nohy na ramena.*“ Partnerku hledal velmi dlouho a než spolu vůbec začali chodit, trvalo to velmi dlouhou dobu. Respondent uvádí, že jeho vztah k ženám se díky matce změnil v průběhu dospívání. Nějakou dobu je dokonce nenáviděl.

V současné době se respondent stýká s otcem a to pravidelně každý týden na tenisu. S matkou nikdy nebude mít takový vztah jako s otcem, prý se s ní nedá normálně mluvit. Jeho matka často střídá partnery, kteří ji platí její aktivity, na což nejvíce doplácí sestra respondenta. Matka respondentovi brání, aby si bral sestru k němu domů na víkend, ačkoliv je jí dnes již 16 let a ráda by čas se svým bratrem trávila. Otec se několikrát zkoušel s matkou respondenta domluvit, aby se jeho dcera mohla přestěhovat k němu, matka to však odmítá. Sestra žije svým vlastním životem, vzhledem k tomu, že matka často není doma. Ve skutečnosti k respondentovi chodí pravidelně na návštěvy za zády svojí matky. Babička z matčiny strany nyní již nežije, což matka respondenta špatně nese.

Shrnutí: Respondent byl po celou dobu rozhovoru klidný a vyrovnaný, ale při slovech o sestře se mu zalily oči slzami. Mrzí ho, co všechno musí sestra prožívat a že matka nechce změnit její život alespoň trochu k lepšímu. U otce by se dle slov respondenta měla mnohem líp. Respondent nikdy s matkou nepřestane bojovat, jakmile sestra bude plnoletá, vezme si ji k sobě. Přítelkyně respondenta s tím do budoucna také počítá.

8. Zhodnocení případových studií

Kazuistika č. 1

Kazuistika č. 1 se zabývala respondentkou Isabelou, které je 24 let a s přítelem vychovávají své dvě děti, dceru 3 roky a syna 1 rok. Se svým přítelem nejsou sezdáni a Isabela si myslí, že to je takto správně. Podle by si pár měl nejprve vyzkoušet starost o děti a domácnost a poté až vstoupit do manželského svazku. Co se týče rozvodu jejich rodičů, nebyl nikdy problém v samotném rozvodu, jako v situaci po něm. Matka se Isabele neustále snažila najít náhradního otce a to Isabela nesla velmi špatně. Role otce se totiž neustále měnila v tom, že každý náhradní otec po ní vyžadoval něco jiného a matka si všechny předělala k obrazu svému. Isabela si z této zkušenosti v sobě nese to, že nikdy nechce, aby její děti vychovával jiný otec než ten jejich vlastní, drží tedy svůj vztah za každou cenu a odpouští i to, co by mnohé ženy neodpustily. Psychické problémy jako výbušnost, agresivita a impulsivita mají také vliv na fungování jejího vztahu s partnerem a ty si také nese z negativní zkušenosti ze své původní rodiny. Byla to především matka, kdo doma neustále vyvolával hádky a křik. S matkou si Isabela nerozumí, nevěří jí a nedokáže ji svěřit své děti ani na hlídání, natož na nějaký výlet. Ačkoliv z morálního hlediska byl viníkem rozvodu jejich rodičů otec, který byl matce nevěrný, bylo matčino nevhodné chování horší a mnohem více se podepsalo na Isabelině chování a psychice.

Kazuistika č. 2

Kazuistika č. 2 popisuje příběh respondentky Niny, které je nyní 24 let a žije s přítelem několik set kilometrů od své rodiny. Rozvod jejich rodičů na ní zanechal následky především v tom, že nerada komunikuje s neznámými lidmi a to jak po telefonu, tak z očí do očí. Je z toho nervózní a ve stresu. Tento následek připisuje tomu, že rodiče se po rozvodu nedokázali domluvit, kdy si ji otec bude brát k sobě. Nebylo to jen o špatné domluvě, ale také o otcových směnách v zaměstnání, které byly nepravidelné. Nina si v dětství domlouvala schůzky s kamarády, které musela na poslední chvíli rušit, což mělo za následek, že nyní ji kontakt s vrstevníky, ale i neznámými lidmi, činí problém. Také finanční situace a paličatost matky, kdy ji nedávala peníze na jízdu do školy nebo nechala prezenčně studovat bez příspěvku na školu, ji naučila dělat si větší a větší finanční rezervu. Se svým přítelem je také Nina rozhodnutá se vzít až tehdy, kdy si budou oba skutečně jisti, že je ten správný čas.

Kazuistika č. 3

Kazuistika č. 3 se věnovala příběhu respondentky Michaely, které je nyní 26 let a se svým manželem vychovává dceru, které je 5 let. Důvodem rozvodu Michaeliných rodičů byl ten, že si matka našla nového přítele a beze slova se odstěhovala. Michaela tak zůstala v péči otce, který si později našel partnerku, kterou považovala za opravdovou matku. Časté pití alkoholu Michaeliny matky způsobilo to, že se Michaela od matky stranila a nevyhledávala s ní kontakt. Matčino chování při rozvodu nepřineslo žádné lepší vyhlídky a Michaela dodnes nemůže matce odpustit a pochopit to, co udělala jejímu otci. Z rozvodu rodičů si nese následky takové, že na dětství nevzpomíná v dobrém a zároveň svojí rodinu drží za každou cenu. Odpouští a přehlíží manželovo nevhodné cholerické chování. Sama uvádí, že kdyby neměli dceru, již dávno by s ním nebyla.

Kazuistika č. 4

Kazuistika č. 4 popisuje příběh Ester, které je nyní 25 let a žije se svým přítelem přes sto kilometrů daleko od své rodiny. Do příběhu Ester výrazně zasahovala role babičky z matčiny strany, která s nimi žila, od té doby, co se Ester narodila. Babička řídila domácnost napůl s matkou Ester a to vedlo k velkým neshodám, protože jejich názory se značně lišily. Otec chodil domů pozdě večer a do chodu domácnosti příliš nezasahoval, což mělo za následek časté hádky mezi jejími rodiči. Mezi důvody rozvodu by se dalo zařadit otcovo neustálé pití alkoholu, matčin přístup k otci jako ke zdroji peněz, otcovo neustálé stranění se rodině a zavírání se v jiné místnosti, apod. Ester zůstaly následky z rozvodu rodičů takové, že si vždy hledala partnery, kteří by ji zajistili bezpečí a pocit domova. Často ji trápily stavy, kdy neměla ráda sama sebe a hledala, kdo doopravdy je. Z dospívání si v sobě nese špatné zkušenosti z toho, že se stala prostředníkem k vyřizování záležitostí mezi matkou a otcem. To mělo za následek, že s matkou se dodnes nestýká nijak pravidelně a je jí nepříjemné matčino sledování toho, jak se otec má a jak žije. Sama díky tomu brání svoje soukromí přede všemi, kterým do toho nic není.

Kazuistika č. 5

V kazuistice č. 5 je popsán příběh Jana, kterému je čerstvě 27 let. Rozvod rodičů v jeho podání je popsán jako jednoduchá záležitost dvou dospělých lidí, kteří se spolu dokážou rozumně domluvit. U nich v domácnosti se nekonaly žádné hádky a křik, rodiče se rozhodli

jít si každý svou cestou, ačkoliv si otec našel novou partnerku, což by hádky vyvolat mohlo. Janovi nechyběla za jeho život mužská role, kterou mu nahradil jeho dědeček z matčiny strany. Dodnes si z rozvodu rodičů nese hlavně to, že má strach o to, aby matka nezůstala na vše sama. Je mu jí líto a tak na úkor vlastního vztahu s ní tráví veškeré svátky v roce a často ji navštěvuje. Sam uvádí, že pro něj je vztah záležitostí jen dvou lidí a to na celý život. Nijak se netají tím, že by chtěl mít jednu partnerku napořád. Nejvíce ho rozvod rodičů ovlivnil především z finanční stránky, naučil ho šetřit peníze a nekupovat nepotřebné věci. Po rozvodu rodičů chtěl dokonce prodat veškeré své hračky, aby matka nemusela již chodit o letních prázdninách na brigády. Je připraven matce kdykoliv pomoci, ať už osobně nebo finančně.

Kazuistika č. 6

Kazuistika č. 6 se zabývala respondentem Vojtěchem, kterému je 26 let a žije s přítelkyní poblíž vesnice, kde původně vyrůstal. Negativní dopad na jeho vztahy s vrstevníky byl zapříčiněn neustálým stěhováním rodiny v průběhu jeho života. Matka vždy upřednostňovala sebe a svoje aktivity před rodinou, které navíc stály velkou část rodinných příjmů. Otec byl často mimo domov a matka Vojtěchovi nevěnovala dostatečnou péči, tudíž ani jeho prospěch nebyl tak dobrý, jak by si on sám přál. Negativní dopad měly i neshody matky a babičky z matčiny strany, které zasahovaly do chodu domácnosti. Po rozvodu rodičů matka bránila Vojtěchově mladší sestře, aby si ji vzal do péče otec, který by se o ni staral mnohem lépe než ona. Otec k tomu podnikl kroky několikrát, ale vždy zvítězila matka. Vojtěch si v sobě nese špatné zkušenosti a psychické problémy především kvůli matce, která mu dodnes brání v kontaktu s jeho mladší sestrou. Trpí úzkostmi a zlými sny, které mu znesnadňují žít normální život. Vojtěch si také vybral partnerku, která je opakem jeho matky a když se o matce zmiňoval, byla v jeho odpovědích cítit nenávist. Svoji partnerku vybíral dlouho a pečlivě, protože nějakou dobu měl v sobě nenávist vůči ženám, což zapříčinila právě jeho matka.

9. Výsledky výzkumu a jejich interpretace

V této kapitole bych se ráda věnovala kategoriím, které mi z tematické analýzy s prvky diskurzivní analýzy vyšly. Tyto kategorie jsem rozdělila do dvou okruhů. První uvádím kategorie popisující situaci ihned po rozvodu nebo těsně před ním:

Tabulka č. 4 – *Situace ihned po rozvodu nebo těsně před ním*

	Isabela	Nina	Michaela	Ester	Jan	Vojtěch
Nedostatečné naplnění role matky	ano	ne	ano	ne	ne	ano
Řízení rodiny prarodičem	ne	ne	ne	ano	ne	ano
Špatná domluva mezi rodiči	ano	ano	ano	ano	ne	ano

Nedostatečné naplnění role matky

„Máma mě nechtěla, dokonce jsem byla kvůli tomu i u soudu, abych řekla, že chci žít s tátou. Prostě se mě vzdala..“ (Michaela)

Nedostatečné naplnění role matky se objevilo u tří respondentů z šesti. Role matky je v životě dítěte velmi důležitá. Pokud taková role v životě dítěte vyprchá, jde vždy o záležitost velmi složitou a komplikovanou. Otec se většinou snaží dítěti matku nahradit. Kam nesahají síly otce, přichází na řadu prarodiče, popř. kamarádi.

„... nikdy ji nezapomenu, že dala přednost svým povrchním aktivitám před rodinou.“ (Vojtěch)

Role matky může někdy ze života dítěte zmizet z naprosto nepochopitelných důvodů. Matka se může např. zamilovat do jiného partnera a rodinu kvůli tomu opustit. V jiném případě je matka sice v rodině stále přítomna, ale dětem se nevěnuje, nechává veškerou aktivitu na otci a to zcela bez výčitek.

„Máma dělala vždycky prodavačku, takže finance v rodině nic moc. Ale snažila se mi dopřát vždycky všechno, než přišla na svět sestra a potom i brácha. To už jsem šla na druhou kolej.“ (Isabela)

Zařadila jsem do této kategorie i tuto odpověď respondentky Isabely, protože se domnívám, že tato situace v rodinách nastává velmi často, pokud si matka pořídí v podstatě novou rodinu v pozdějším věku. První dítě potom matka staví na druhou kolej, jak uvádí sama respondentka.

Řízení rodiny prarodičem

„Běžný den vypadal tak, že babička řídila domácnost, když v domácnosti nikdo nebyl (práce, škola). Po návratu z práce a škol, přebírala velení moje matka. Ta se velmi často neshodovala s mojí babičkou v řízení domácnosti.“ (Ester)

„Žili jsme u babičky, tudíž babička z matčiny strany často mluvila mamce do výchovy a dělala jí naschvály.“ (Vojtěch)

Řízení rodiny prarodičem, konkrétně babičkou se objevilo u dvou respondentů z šesti. Taková situace může v rodině nastat, pokud rodina má blízké vztahy s prarodiči nebo s nimi sdílí domácnosti. Pro dítě je taková situace složitá, neví, na kterou stranu se má přiklonit. Mnohdy dochází k tomu, že matka chce po děti jiné úkoly než babička a naopak. Dítě je zmatené a nachází se v bezvýchodné situaci. Dle mého názoru, je bydlení s prarodiči pro rodinu škodlivé, i když jim zpočátku mohou finančně vypomoci. Rodina by měla prarodiče pravidelně navštěvovat, sdílení domácnosti však není dobré ani pro jednu stranu.

Špatná domluva mezi rodiči

„Na střední to bylo ještě horší, to mi máma nedala peníze, dokud mi je nedal táta. Někdy jsem nemohla kvůli tomu ani jet do školy.“ (Nina)

Špatná domluva mezi rodiči se objevila u pěti respondentů z šesti, uvádím však jen tu, která mě nejvíce překvapila. Situace, kdy se rodiče nemohou po rozvodu dohodnout, existuje u téměř většiny rodin po rozvodu. Rodiče by si však měli uvědomit, že do problémů dospělých se nezatahují děti. Předpokládám, že respondentka si z tohoto období nese špatné vzpomínky a nikdy na ně zapomene, což může mít negativní dopad v budoucnosti.

Jako druhý okruh uvádím kategorie, které se u dětí projevily až v pozdějším věku:

Tabulka č. 5 – Kategorie, které se u dětí projevily až v pozdějším věku

	Isabela	Nina	Michaela	Ester	Jan	Vojtěch
Psychické problémy	ano	ne	ano	ne	ne	ano
Nulový respekt a úcta k matce	ano	ne	ne	ano	ne	ano
Partneři a kamarádi jako lepší rodina	ano	ano	ano	ano	ne	ano
finanční rezervy do budoucna	ne	ano	ne	ne	ano	ne
Držení vlastní rodiny za každou cenu	ano	ne	ano	ne	ne	ne

Psychické problémy jako pozůstatek u dětí z rozvodu rodičů

„Později když už jsem měla vlastní vztahy... byla jsem na prahu dospělosti, došlo i na psychické stavy a z těch mi pomohl můj přítel a otec mých dětí. Dodnes si ale namlouvám, že za vše můžu já a psychické stavy se mi vracejí.“ (Isabela)

„...po psychické stránce, nedokážu se ovládat, jsem hodně výbušná a hodně často se chovám tak, že mě samotnou to mrzí..jsem flustrovaná a nevyrovnaná.“(Isabela)

Psychické problémy jako pozůstatek dětí z rozvodu rodičů je častý jev nejen respondentů, které uvádím v mé bakalářské práci. Ačkoliv uvádím příklad jen respondentky Isabely, tento jev se objevil u tří ze šesti respondentů. Dle mého názoru si s sebou berou děti z rozvodu rodičů především pocit méněcennosti, chybí jim láska a pocit bezpečí, jsou nevyrovnané a mají často výčitky, kterými by se vůbec trápit nemusely.

Nulový respekt a úcta k matce

„Nedá se s ní vyjít, vždycky musí být všechno podle ní, jak už jsem říkala. Taky je pěkná drbna, nejde to jí nic říct, aniž by to vykecala. Chvilku jsem spolu v pohodě a pak se to zase něčím pokazí. Ani moje děti nehlídá, nelíbí se mi její výchova bráchy a ségry a moc ji nevěřím. Takže naše vztahy fungují tak, že měsíc dobrý a pak se zase pohádáme. Pak zase dobrý a tak pořád dokola.“ (Isabela)

„Ano, stále nachází, střídá je velmi často, to je hlavní důvod našeho nevidání se... Nikdy ji nezapomenu, že dala přednost svým povrchním aktivitám před rodinou. Ani nemluvim o tom, co provádí ségře. Je mi z ní zle.“ (Vojtěch)

„Máma mě nechtěla, dokonce jsem byla kvůli tomu i u soudu, abych řekla, že chci žít s tátou. Prostě se mě vzdala a já to špatně nesu do dneška. Dřív jsem jí nesnášela, teď už je mi to jenom líto.“ (Michaela)

Mohlo by se zdát, že kategorie „Nulový respekt a úcta k matce“ je totožná s kategorií „Nedostatečně naplněná role matky“, ale není tomu tak. Uvádím obě kapitoly právě proto, aby bylo patrné, že vztahy s matkou se během života respondentů nezměnily. Nyní, když respondenti nejsou na matce závislí, jako tomu přirozeně bylo, když byly malé děti, uvádí chování matky a jejich vztah k ní. Tři ze šesti respondentů říkají, že chování matky je buď stále stejné, nebo horší. Myslím si, že obě kategorie spolu úzce souvisí, ale chování matky se může během života dětí, které zažily rozvod, změnit. Bohužel se tomu tak u respondentů nestalo, ale nikdy není pozdě.

Partneři a kamarádi jako lepší rodina

„V mých partnerských vztazích jsem velmi často vyhledávala někoho, kdo by se o mě jakoby postaral- dal mi bezpečí. Trvalo mi řadu let, než jsem dokázala mít ráda sama sebe a nebýt závislá na podmíněčné lásce.“ (Ester)

„Svěřoval jsem se hlavně kamarádům, měl jsem k nim blíž než k rodině..“ (Vojtěch)

Partneři a kamarádi jako lepší rodina je kategorie, která je obecně známá a předpokladatelná při rozvodu rodičů a jejich dětí. Objevila se u pěti respondentů ze šesti a u posledního se neobjevila jen proto, že rozvod rodičů v jejich rodině probíhal v klidu, bez hádek a křiku. Rodiče se dokázali spolu dohodnout a nedělali si žádné naschvály. Dle mého názoru je přirozené, aby si dítě po rozvodu rodičů hledalo kamarády, popř. partnery jako novou rodinu, pokud necítí lásku, bezpečí a přijetí od rodičů, kteří se nacházejí ve špatné životní situaci, tedy před rozvodem nebo po něm.

Odkládání peněz jako finanční rezervy do budoucna

„Když jsem byl malej, mamka musela chodit o letní prázdniny na brigádu a to mě vždycky strašně trápilo. Dokonce jsem jednu dobu chtěl prodat všechny svoje hračky a nový

už si nekupovat, jenom proto, aby mamka mohla být se mnou. Myslím, že mě to naučilo dělat si pěkně velkou rezervu.“ (Jan)

„Když jsem studovala VOŠ rodiče mi nedávali žádný peníze. Nejhorší to bylo v době praxí, když jsem nemohla chodit na brigádu, to jsem pak nikdy nevycházela. Na střední to bylo ještě horší, to mi máma nedala peníze, dokud mi je nedal táta. Někdy jsem nemohla kvůli tomu ani jet do školy. Tyhle zkušenosti mě naučily si peníze odkládat, když to jde.“ (Nina)

Kategorie odkládání peněz jako finanční rezervy do budoucna je kategorie, která mě nejvíce překvapila. Při sestavování otázek k polo-strukturovanému rozhovoru jsem ani netušila, co může přijít za odpovědi na otázku týkající se peněz. Tento jev se objevil u dvou respondentů ze šesti. Myslím si, že rodiče by neměli být paličatí a už vůbec by se nemělo stávat to, co u respondentky Niny. Ačkoliv se Nina tímto naučila peníze odkládat, což je ve výsledku dobré, není vhodné, aby se z viny rodičů nemohla dostat do školy nebo řešila situaci ohledně peněz za rodiče.

Držení vlastní rodiny za každou cenu

„Ano, chci to za každou cenu udržet a snažím se, aby to klapalo. Hodně ustupuju, mám doma cholerika a časem se zklidňuje. Nemít děti, tak s ním nejsem.“ (Michaela)

Kategorie Držení rodiny za každou cenou je kategorií, která je také všeobecně známá stejně jako kategorie Partneři a kamarádi jako lepší rodina. Tento jev se objevil u dvou respondentů ze šesti, což je maximum, u kterých by se mohl projevit, vzhledem k tomu, že pouze dva respondenti mají vlastní děti. I když je tento jev považován jako všeobecně známý, myslím si, že není vhodné, aby partneři drželi vztah za každou cenu. Dítě to z nich vycítí a postupně zjišťuje, že je něco špatné, což může mít neblahé následky.

10. Diskuse

Při ohlédnutí nad praktickou částí lze říci, že výzkum, který je obsahem mé praktické části bakalářské práce nelze zobecnit a jedná se pouze o vzpomínky a zkušenosti mých blízkých přátel. Některé otázky ani nebylo potřeba pokládat, protože znám jejich příběhy a vím, jak celá situace probíhala. Vybrala jsem takové respondenty, kteří jsou vzhledem k tématu relevantní, a nemyslím si, že by můj vztah k nim nějak výrazně výzkum ovlivnil. Právě naopak náš vztah podpořil to, že se respondenti nebáli svěřit s nejnějnějšími příběhy a zkušenostmi. Chápu však, pokud bude tento výběr někdo považovat za limity mého výzkumu.

Kdybych mohla výzkum provést znovu, zaměřila bych se především na výběr prostředí, ve kterém probíhaly některé rozhovory, a nenechávala bych výběr zcela na respondentovi. Limity výzkumu spatřuji také v tom, že respondenti vzpomínají na rozvod rodičů s odstupem času, což může mít za následek zkreslení nedostatečným vybavením některých informací.

Ačkoliv mi v polovině případů vyšlo, že role matky nebyla řádně splněna, nelze říci, že se tak jedná ve všech případech. Když jsem vybírala respondenty, nedošlo mi, že tato část výzkumu může být lehce zkreslená vzhledem k objektivnosti tématu a považuji ji za limity mého výzkumu. Ostatní výsledky mého výzkumu se shodují s teoretickou částí pouze v některých případech. Dle mého názoru tato skutečnost nastala především z důvodu, který uvádí Pavlát J.: „*V našem písemnictví chybějí práce, které by se zabývaly dlouhodobými následky rozvodu. Ve světovém písemnictví lze takové studie nalézt, i když jich není tolik jako prací zabývajících se krátkodobými důsledky rodičovského rozvodu. Je užitečné o nálezech těchto prací informovat a doplnit a zpřesnit tak naše znalosti.*“⁴⁰

Výsledky byly zpracovány do osmi kategorií, kdy první tři se týkaly situace po rozvodu nebo těsně před ním a řadím je do prvního okruhu. Dalších pět popisuje kategorie, které se u dětí projevily až v pozdějším věku a zařadila jsem je do druhého okruhu. Kategorie se mezi sebou navzájem prolínaly a to i mezi dvěma okruhy, což čtenáři může přinést zajímavé poznatky. Některé kategorie jsou všeobecně známé, jiné naopak velmi překvapující. Pokud bych výzkum prováděla znovu, zaměřila bych se především na druhý okruh - Kategorie, které se u dětí projevily až v pozdějším věku.

⁴⁰ Dlouhodobé následky rozvodu pro děti, souborný článek, *Česká a slovenská Psychiatrie*, 2011; 107(5): 297–300

Závěr

V mé bakalářské práci jsem zkoumala, jak se děti vyrovnávají s následky rozvodu rodičů, jaké jsou možné reakce dětí na rozvod rodičů. Jaké tyto děti mají dosavadní život a jestli si přenesly některé prvky chování rodičů do jejich psychiky či přímo do jejich chování. Uvědomuji si, že se jedná o téma, které nelze zobecňovat a každé dítě tuto situaci zvládá jinak a nese si z ní své vlastní zkušenosti. Odpovědi na výzkumné otázky jsem našla postupně u všech respondentů a důležité je, že se všechny jevy objevily, tudíž existují. Prvních třech výzkumných otázek se týká celý výzkum a jeho interpretace, poslední výzkumnou otázku potvrzuje kazuistika č. 5 – Jan. Věřím tedy, že zvolené cíle výzkumu jsem splnila.

Brala jsem také na vědomí fakt, že pro respondenty je velmi těžké o tomto tématu hovořit. Jedná se o téma, které není jednoduché rozebírat ani několik let poté, co se událo. Rozvod rodičů je záležitostí, která bude neustále aktuální i přes fakt, že mladí lidé dnes svatbu odkládají nebo žijí život tzv. *na hromádce*. Myslím si, že rozchod partnerů by se měl stavět na stejnou úroveň jako rozvod rodičů, pokud ve vztahu figurují děti.

Cílem mé práce bylo vcítit se do jedinců, kteří rozvod rodičů zažili a alespoň částečně tím pochopit, jak se v dané situaci cítili, co prožívali a jak je situace následně ovlivnila do budoucna. Šest polo-strukturovaných rozhovorů a z nich vytvořených šest případových studií v sobě nesou hodnotu, která ač je subjektivní, má význam. Nepředpokládám, že by práce ovlivnila velkou skupinu lidí, ale mohla by přinést to, aby se více mluvilo o tom, že děti po rozvodu rodičů si s sebou nesou nějaké následky i do budoucna. Tímto tématem se mnoho literatury nezajímá, popisují především krátkodobé reakce dětí po rozvodu rodičů.

Při pokládání otázek respondentům jsem si uvědomila, že polovina z mých respondentů uvedla, že si s sebou z rozvodu rodičů nesou psychické problémy. Žádný z nich však tento problém nikdy neřešil odbornou pomocí. Také mě překvapilo, že jedna matka si stále hledala nové partnery, což mělo za následek, že dítě získalo nového otce. Nový partner byl dítětem přijat jako vlastní otec. Matka se poté s partnerem rozešla a dítě vnímalo rozchod partnerů a především odchod partnera jako předchozí rozvod rodičů. Toto dítě tudíž zažívalo stejnou situaci několikrát za sebou. Matka dítěte dodnes netuší, co všechno si dítě s sebou z rozvodu a následných rozchodů nese.

Seznam použité literatury

1. Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>
2. HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
3. Chci se rozvést: Justice.cz, Katalog životních situací [online]. Ministerstvo spravedlnosti [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/chci-se-rozvest>
4. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014.
5. LANGMEIER, J., M. KŇOURKOVÁ, Psychologie: určeno pro posl. fak. dětského lék. *Úvod do obecné a sociální psychologie*. Část 1., 1984
6. MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999.
7. MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Jinočany, 1992.
8. MATĚJČEK, Z., Z. DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002.
9. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství)
10. PAVLÁT, J. *Děti po rozvodu svých rodičů*: Souhrn anglofonních a našich prací. Československá psychologie. 2012, LVI(3), 221.
11. PAVLÁT, J. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti, *Česká a slovenská psychiatrie*, 2011, 107(5), 297–300.
12. PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
13. Rozvod manželství: Výživné (Vyživovací povinnost). Portál veřejné správy [online]. 12.11.2015 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/obcan/zivotni-situace/rodina/rozvod-manzelstvi/vyzivne-vyzivovaci-povinnost.html>
14. *Rozvody podle příčiny rozvratu manželství: Divorces: by cause of marriage breakdown* [online]. Praha: ČSÚ, 2017, [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61566220/13006718rc10.pdf/be4b4001-6056-49d2-b05b-5ddef12a85c7?version=1.0>
15. SCHMIDOVÁ, K. Možné reakce dětí a dospívajících na rozvod. *Školní poradenství v praxi*, 2017(03), s. 2-3

16. SCHMIDOVÁ, K. *Rozvody, rozchody rodičů a děti*. Rodiče, děti a jejich problémy. Sborník studií. Sdružení linka bezpečí, Praha: 2011, 35-57.
17. SKUTIL, M.: *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011
18. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004.
19. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2010.
20. ŠPAŇHELOVÁ, I. Vliv rozvodu na duši a chování dítěte. Šance dětem [online]. 3.4.2012. aktual. 24.1.2019 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vliv-rozvodu-na-dusi-a-chovani-ditete-38.html>
21. ŠTYGLEROVÁ, T., M. NĚMEČKOVÁ. Spolu, s dětmi, ale bez oddacího listu. *STATISTIKA&MY: Měsíčník ČSÚ* [online]. 2015(01), 22 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2015/01/18041501.pdf>
22. ŠVAŘÍČEK, R., K. ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007
23. TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007.
24. TOMEŠOVÁ, J. Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství: Občanské právo. *Právní prostor* [online]. Advokáti Písek, 31.7.2015 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>
25. Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, Rodinné právo
26. ŽVÁČKOVÁ, L. Výživné. Rozvod on-line [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://rozvodonline.webnode.cz/nezlete-deti/vyzivne/>

Seznam příloh

- Příloha I. – Rozhovor s respondenty: Isabela
- Příloha II. - Soubor připravených otázek k rozhovoru

Příloha I. – Rozhovor s respondenty: Isabela

Nejprve začneme od obecných otázek:

Kolik ti je let?

To přeci víš, je mi 23.

Máš vlastního sourozence? Jaký s ním máš vztah?

Vlastního nemám.

Máš nevlastního sourozence? Jaký s ním máš vztah?

Mám celkem tři nevlastí sourozence, Zbyňkovi je třicet a táta ho měl z předchozího vztahu. Nemám k němu žádný vztah, nikdy jsem se s ním nějak extra nevidala, máma mi o něm ani nic neříkala a když ho potkám, tak je dost často mimo, protože hodně chlastá a hulí. Pak mám ještě dva sourozence od mámy, Deboře je 12 a je pěkně rozmazlená, když se narodila, tak ji máma upřednostňovala přede mnou, což fakt nechápu. Potom se jim narodil ještě Damián, tomu jsou čtyři roky a už takhle malej je strejda mých dvou dětí. Ten je rozmazlenej ještě víc než Debora, máma s Petrem (její manžel) mu dají všechno. Na návštěvách u babičky (z matky strany) se chová, jak kdyby mu to tam patřilo, bere mým dětem hračky, ničí je a to mě pěkně štve. Mohla bych ti tu povídat hodiny jaká je matky výchova a jaká ve skutečnosti je.

Jaká teda je tvoje máma, jak se projevuje její chování?

Moje máma vždycky byla ta, co chtěla mít doma pořádek a řád. A když to tak nebylo, tak řvala, dokázala ji vytočit i úplná pitomost. Chtěla mít velkou rodinu a to byl její velkej sen, za kterým si stála. Proto taky tátovi všechno odpouštěla. Když mi nacházela nové tatínky, o který jsem občas ani nestála, tak na ně měla fakt velký nároky. Muselo být doma všechno do puntíku. Máma měla vždycky precizně naklizené a chtěla to i po mně, což bylo hrozný. Místo chození ven s kamarády, jsem musela doma uklízet. Když bych ti měla vyprávět o její výchově mých sourozenců, tak těm by dala všechno. Dokonce donutila svého manžela, ať chodí do dvou prací, aby měli všechno. Za to, když já jsem byla v pubertě, tak jsem si musela všechno zasloužit. To ségra s bráchou vůbec nemusí, všechno jim dají na zlatém podnose.

Jaké povolání vykonává tvoje máma?

Moje máma byla vždycky prodavačka, v tomhle oboru se i vyučila u nás na učňáku. Akorát za celý život vystříдалa obchody, první pracovala v obuvi, kde jí to šlo asi nejvíc. Taky tam

vydržela dlouho. Potom pracovala nějak dobu v trafice, papírnictví a teď aktuálně pracuje v květinářství. Vázat kytky jí vždycky šlo a nejsem si jistá, jestli si na to nedělala nějaký kurz.

A co tvůj táta, jaké povolání vykonával a čím je vyučený?

Táta byl vyučený taky u nás na učňáku v oboru automechanik. To mu zůstalo, nejprve pracoval v jedné firmě a teď dělá jako OSVČ.

Následují otázky, týkající se situace před rozvodem:

Kde jsi žila před rozvodem tvých rodičů?

Žili jsme v bytě 3+1 tady ve městě, měli jsme byt v pronájmu.

Popiš vaši rodinnou situaci před rozvodem? (jak jste bydleli, jak probíhal běžný den, jaké byly vztahy v rodině,...)

Jak už jsem říkala byt jsme měli 3+1, kde jsme měla svůj pokoj, což bylo super. Akorát máma ho vždycky chtěla mít k obrazu svému, tak jako všechno. Naštěstí jsme bydleli na sídlišti, kde bylo všechno kousek. Od hřiště, školky až po malej obchod a tak. To hřiště bylo nejlepší, tam jsem si vždycky našla kamarády hned. Běžný den si moc nepamatuju, ale vždycky to bylo tak, že máma chtěla, aby všechno šlapalo jak hodinky. Já i táta.

Kdo ti řekl, že se rodiče budou rozvádět?

Rodiče mi to neřekli, myslela jsem si, že se něco děje, ale nevěděla jsem co.

Vysvětlili ti rodiče, proč se rozvádí?

Počkej, jenom půjdu někoho pozdravit.. Byl tam Vláša a Honza, jak jsem ti o něm minule říkala, že jsem je potkala.

Jojo, vím, ale pojď se zase vrátit k rozhovoru. Ptala jsem se, jestli ti rodiče vysvětlili, proč se rozvádí?

Máma měla svoji verzi o tom, jak je otec špatnej a nemá nás rád. Ze začátku jsem tomu věřila, až do doby než od nás odešel. Poslední věc, kterou si pamatuju je, jak sedím v chodbě opřená o zeď, máma v pokoji brečí a táta odchází s kufrem se slovy, že mě má rád. Později jsem pochopila, že máma měla tu svojí verzi a vyslechla si i tu od táty.

Jaká byla tátova verze? A jak bys vlastně popsala tvého tátu?

Tátova verze byla taková, že si sice našel jinou ženu, ale bylo to proto, že máma ho neustále doma sekýrovala, pořád mu dávala nějaký úkoly a nedalo se to vydržet. Ted' už ho chápu, máma mi v pubertě dělala to samý. Jinak táta byl vždycky takový flegmatik, nikdy nebyl pro rodinu, stačil mu brácha a jiné dítě už nechtěl. Hlavně nechtěl mít všechno nalajnovaný jako máma.

Ted' přijde ta hlavní část otázek, týkající se doby rozvodu:

Kolik ti bylo, když se rodiče rozváděli?

Bylo mi 9 let.

Měla ses komu svěřit, když se rodiče rozváděli?

Nejlepší vztah v rodině jsem vždycky měla a mám s babičkou, což je máma mámy. Babička je zlatej člověk, když potřebuju tak mě vyslechne, občas půjčí peníze, když nevyjdeme a tak. Párkrát jsem u ní i bydlela, když se to s mámou nedalo vydržet, hlavně na učňáku. A když jsme rekonstruovali byt, tak nás tam vzala všechny čtyři. Jsem za to ráda, ale nějak se nám ted' rozchází názory ohledně výchovy mojich dětí, asi je to věkem.

Jaká byla atmosféra v rodině při rozvodu?

Hrozná, rodiče se často hádali, hlavně máma tátu pořád zpovídala, kde byl a proč tam byl. Vůbec ho nenechala v klidu dýchat. Řešila jenom jeho úlety, a i když mu tvrdila, že mu to odpustila, tak to nebyla pravda. Vlastně jsem vyrůstala jenom v hádkách a křiku, což doufám, že moje děti nikdy nezažijou.

Další část otázek je týkající se doby po rozvodu:

Cítila jsi vinu za rozvod ty sama?

Ne, sobě jsem vinu nikdy nedávala.

Dávala jsi vinu za rozvod některému z rodičů?

Nejprve tátovi, ale potom jsem si uvědomila, že za to mohli oba. Jako vím, že táta si našel jinou ženskou, což je prostě špatně. Ale s mámou se prostě nedá vyjít a vydržet. Nechápu, jak to zvládá Petr (matčín současný manžel).

U koho jsi po rozvodu žila?

Zůstala jsem po rozvodu u mámy, protože táta o mně moc zájem neměl.

Jak se změnil tvůj život po rozvodu rodičů?

Myslíš, že ten Vlád'a se na mě taky kouká? Já bych řekla, že jo... minule mi říkal, že mě vždycky chtěl. Jak to může říct, když mám Pepu (přítel respondentky) a ještě dvě děti, fakt nechápu..

Pojďme se držet tématu, toto vyřešíme potom. Ptala jsem se, jak se ti změnil život po rozvodu tvých rodičů?

Máma se mi snažila najít náhradní tatínky, ale nějak jí to nevycházelo.

Změnila se ekonomická situace po rozvodu uvnitř tvé rodiny?

Máma dělala vždycky prodavačku, takže finance v rodině nic moc. Ale snažila se mi dopřát vždycky všechno, než přišla na svět ségra a potom i brácha. To už jsem šla na druhou kolej.

Platil druhý rodič řádně výživné?

Jojo, někdy se trochu zpozdil, ale máma mu pohrozila soudem a pak to doplatil.

Jak jsi říkala, že se ti máma snažila najít nové tatínky, jak to probíhalo?

Máma měla během mého dospívání celkem 4 partnery. První byl skvělejší chlap, pro rodinu, pracovitejší, měla jsem ho ráda, často si se mnou hrával, ale později na mámu právě opakovaně vztáhl ruku a tak to skončilo. Druhýho jsem moc neznala, jezdil kamionem a tak se s mámou vídal pouze ve večerních hodinách, když už jsem spala. Řekla bych, že to nebyl vážný vztah. Třetí byl skvělejší, toho jsem měla taky moc ráda, ale s mámou byli moc rozdílní, a tak se také neustále hádali, kvůli tomu se také rozešli. Brala jsem ho jako svého tátu a když se s mámou rozešli, dost mě to trápilo. Máma mi po rozchodu zakazovala se s ním stýkat. Čtvrtý byl asi ze všech nejlepší, chlap do pohody, pracovitý, rodinný typ, byl ale o 11 let mladší než máma a snažil se mě vychovávat. Ze začátku jsme byli kamarádi, ale později si ho máma obrátila k obrazu svému a začal být stejně výbušný, neklidný a tak dále. Nedělalo to dobrotu, poté jsem každé výčitky poslouchala dvakrát jednou od mámy a podruhé od něj. Poté se narodila má sestra a já šla na druhou kolej, ale od té doby jako bych za vše, co se děje, mohla já. Nikdo mi nenaslouchal, tak jsem vyrůstala spíš z důvěry kamarádů než rodiny.

A co tvůj táta, našel si novou partnerku?

Když se od nás táta odstěhoval, žil nějakou dobu sám. Potom si našel partnerku, kterou si k sobě nastěhoval. Vyhovovalo mu to, že měla už děti velký a nemusel se tak o žádné starat. Dokonce se spolu i vzali. Největší šok pro tátu byl ten, když pak zjistil, že mu nasekala za zády milionové dluhy. Pak byl několik let sám, než potkal přítelkyni, která byla o 8 let mladší, ale skončilo to rychle, protože ona chtěla svatbu a děti a táta už nechtěl. Poslední přítelkyně byla ta, se kterou podváděl mámu, ale ta mu to vrátila a tak jejich vztah taky nevyšel. Teď žije sám, má pronajatej byt 1+1 u nás ve městě.

Poslední část otázek se týká současnosti:

Myslíš si, že má rozvod rodičů vliv na tvoje vztahy?

Jo, má, veliké. Vyrůstat v rozvedené rodině není nic jednoduchého. Máma se mi neustále snažila najít náhradního tátu, ale bohužel jí to vůbec nevycházelo. Vyrůstala jsem neustále v hádkách, křiku. Později, když už jsem měla vlastní vztahy... byla jsem na prahu dospělosti, došlo i na psychické stavy a z těch mi pomohl můj přítel a otec mých dětí. Dodnes si ale namlouvám, že za vše můžu já a psychické stavy se mi vracejí.

Stýkáš se s rodičem, se kterým jsi nežil po rozvodu a jak často?

S tátou jsem se vídala jedenkrát maximálně dvakrát do roka. Tak tomu je dodnes. I když teď poslední dobou se vidíme častěji, kvůli mým dětem a taky proto že po několika letech žije sám. Akorát mě mrzí, že se mu vždycky musím ozvat já. Nějak si neuvědomil, že už je děda a měl by tu roli trochu plnit. Bojím se, že toho se od něj už nedočkám, nikdy pro tu rodinu nebyl.

Jak vycházíš se svojí matkou?

S mámou se vídám pravidelně, ale neplánovaně vždycky u babičky. Nedá se s ní vyjít, vždycky musí být všechno podle ní, jak už jsem říkala. Taky je pěkná drbna, nejde to jí nic říct, aniž by to vykecala. Chvilku jsem spolu v pohodě a pak se to zase něčím pokazí. Ani moje děti nehlídá, nelíbí se mi její výchova bráchy a ségry a moc ji nevěřím. Takže naše vztahy fungují tak, že měsíc dobrý a pak se zase pohádáme. Pak zase dobrý a tak pořád dokola.

Jak se rodiče vyjadřovali o sobě navzájem?

S tátou se o tom nebavíme a máma už má vlastní rodinu. Akorát se máma pořád drží té verze, jak jsem říkala po tom rozvodu, že byl táta ten špatnej.

Ovlivňuje tě rozvod rodičů i v současnosti?

Jo, hlavně v mém soukromém životě, po psychické stránce, nedokážu se ovládat, jsem hodně výbušná a hodně často se chovám tak, že mě samotnou to mrzí. Jsem frustrovaná a nevyrovnaná.

Myslíš si, že byl rozvod nutný nebo by to rodiče ještě nějak zvládli urovnat?

Byl, byli příliš rozdílný a pokavaď spolu neuměli ani normálně komunikovat, nemělo by to konce... Navíc když jeden z nich neumí ustupovat.

Jak vnímáš rozvod ty sama?

Rozvod... Podle mě by se lidi neměli brát, pokud si nejsou jisty, že jeden bez druhého nemůže žít. Rozhodně by se neměli brát kvůli dětem, jak to bývalo dříve. Dokonce si myslím, že je lepší mít v dnešní době nejdřív děti a potom teprve svatbu. Děti jsou radost ale i starost. Přináší spoustu nového do života obou lidí a musí řešit věci, který v životě neřešili. Když už děti mají a vše probíhá tak jak má, dokážou si jeden druhého vážit, vše dělat a řešit spolu, ať už v bohatství nebo v chudobě, v nemoci i ve zdraví.. když si budou oporou ve všem, co jim život přinese.. nikdy se nerozvedou. Důležitá je komunikace a tolerance. Těžko slovy popsat. Někdo se rozvádí kvůli maličkostem, protože ještě nezažili ty pravé starosti, jiný protože se jeden druhému nevěnuje a jsou si nevěrní, některé rozdělí návykové látky atd.. Podle mě rozvod je závažná věc a pokavaď se dva rozhodnou spolu žít dokonce života, mělo by to tak být.

Soubor připravených otázek k rozhovoru

Tyto otázky jsem měla předem připravené pro respondenty a pokládala jsem je v různém pořadí. Vzhledem k tomu, že se jednalo o metodu polo-strukturovaného rozhovoru, pokládala jsem respondentům i otázky doplňující.

a) Obecné

- Kolik ti je let?
- Máš vlastního sourozence? Jaký s ním máš vztah?
- Máš nevlastního sourozence? Jaký s ním máš vztah?
- Jaké povolání vykonává tvoje matka?
- Jaké povolání vykonává tvůj otec?

b) Před rozvodem

- Kde jsi žil/a před rozvodem tvých rodičů?
- Popiš vaší rodinnou situaci před rozvodem? (jak jste bydleli, jak probíhal běžný den, jaké byly vztahy v rodině,..)
- Vysvětlili ti rodiče, proč se rozvádí?
- Kdo ti řekl, že se budou rozvádět?

c) V období rozvodu

- Kolik ti bylo, když se rodiče rozváděli?
- Měl/a ses komu svěřit, když se rodiče rozváděli?
- Jaká byla atmosféra v rodině při rozvodu?

d) Po rozvodu

- Cítil jsi vinu za rozvod ty sám/sama?
- Dával/a jsi vinu za rozvod některému z rodičů?
- Jak se změnil tvůj život po rozvodu rodičů?
- U koho jsi po rozvodu žil/a?

- Změnila se ekonomická situace po rozvodu uvnitř tvé rodiny?
- Platil druhý rodič řádně výživné?
- Našla si tvoje máma nového partnera? Pokud ano, jak s ním vycházíš?
- Našel si tvůj táta novou partnerku? Pokud ano, jak s ní vycházíš?

e) Současnost

- Myslíš si, že má rozvod rodičů vliv na tvoje vztahy?
- Stýkáš se s rodičem, se kterým jsi nežil po rozvodu a jak často?
- Jak vycházíš se svojí matkou?
- Jak vycházíš se svým otcem?
- Jak se rodiče vyjadřovali o sobě navzájem?
- Ovlivňuje tě rozvod rodičů i v současnosti?
- Myslíš si, že byl rozvod nutný nebo by to rodiče ještě nějak zvládli urovnat?
- Jak vnímáš rozvod ty sám/sama?